GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

OSKAR BEHM

SMÅ STRIDER

NOVELLER
OCH
SKIZZER.

ÅBO
ÅBO TIDNINGS TRYCKERI-AKTIEBOLAG
1889.

25042

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
UMEÅ

54048

UMEÅ UNIVERSITETSBIBLIOTEK
3673948

SMÅ STRIDER

NOVELLER OCH SKIZZER

AF

OSKAR BEHM

ÅBO
ÅBO TIDNINGS TRYCKERI-AKTIEBOLAG
1889

Innehåll.

En slarf . . . . . sid. 1
Till sta'n i skola . . . . . „ 23
Magistern . . . . . „ 37
Strid . . . . . „ 53
Emigranten . . . . . „ 71
Skvätten . . . . . „ 81
Ensam . . . . . „ 91

EN SLARF.

I.

En slarf! Jag hörde sällan hans namn nämnas, utan att man satte detta epitet därtill. Talade man om honom med hans förmän, så fick man veta, att han var en ovanligt begåfvad ung man, en man, som framför andra borde kunna „skapa sig en framtid," isynnerhet som han alltid, hette det, viste iakttaga tillräcklig respekt för sina förmän. Men, kom det sedan, halft medlidsamt, halft ogillande, han är bra nog slarfaktig. Och därmed ansåg man hans „framtids lifstråd" vara afklipt.

Blef det fråga om honom i kamratlaget, och det blef det alltid, då han icke var tillstädes, då fans ingen trefligare kamrat än John. Det var han, som satte lif i sällskapet. Det var han, som var själen i de glada lagen. Han kunde få äfven den trumpnaste fysionomi att ändra färg. Men när så alt godt, hvad man kunde hitta på, var uttömdt, när hvar och en kastat sin sista ros för Johns fötter — då kom det från någon, allvarligt och högtidligt, likasom om det gält att ringa lifsglädjen till grafven: skada att han skall vara en sådan slarf!

Och blickarne sänktes, och man skakade menande på hufvudet, under det hvar och en tänkte för

sig själf: jag tackar dig Gud, att jag icke är som denne publikan!

Damerna kallade honom „intressant“ Var det själfva „slarfaktigheten,“ som väkte intresse hos dem, eller var det hans fina, bleka anlete, med det tjocka i pannan nedfallande håret och den smärta figuren?

Det var dock endast de unga, som talade om den „intressanta Widén“; för de äldre var han, likasom för alla andra — en slarf.

Och John själf?

Jag minnes honom ännu så tydligt, som om jag såge honom framför mig i denna stund. Den högväxta, smärta gestalten, det fina något bleka ansiktet, de mörka tindrande ögonen och de blonda yfviga mustascherna. Han gick alltid välklädd, men det såg ständigt ut, som om han haft mycket brådt om vid påklädandet, eller som om någonting behöfde „knäppas fast.“ Man kände alltid, då man såg honom, en oemotståndlig lust att ta i rocken och draga den tätare omkring honom, jämka om halsduken eller åtminstone rätta något i hans yttre. Men betraktade man honom närmare, så fans där ingenting att „rätta“. Alt satt så ordentligt, som det någonsin kunde sitta, och alt var på sin rätta plats. Men ändå var det någonting i hans uppenbarelse, som man skulle velat ha annorlunda — någonting — någonting som kännetecknar en slarf!

Hans lefnadsuppgifter voro nästan lika många som hans goda sidor. Han tjänstgjorde som lärare i teckning vid ett lyceum, som lärare i gymnastik vid ett annat och, om jag icke missminner mig, som något-

slags biträde vid en privat fruntimmersskola. Dessutom sjöng han andra tenor i sångföreningen B. B. (Bellmans Bröderna) samt skref teater- och musikrecensioner i den ena af stadens tvänne tidningar. Hemma hos sig sysselsatte han sig med måleri samt att teckna karrikatyrer, af hvilka han hade hela högar i sitt rum.

II.

Jag hade af en bekant i landsorten fått i uppdrag att hos någon arkitekt beställa en ritning till ett lusthus. Men den skulle „inte få bli altför dyr", hette det.

Mitt val föll genast på John.

Han var visserligen icke arkitekt, men jag var fullt öfvertygad, att han ändå skulle gå i land med arbetet. Och så skulle det då inte bli dyrt.

När jag först fick tag i John, gaf jag honom genast del af uppdraget.

Han var idel förtjusning.

— Åh, vet du, jag ska göra en sådan ritning, att din kusin ska bli slagen med häpnad! — utropade han entusiastikt. Du ska få se, du ska få se! — Vänta nu, i hurudan stil ska vi ha den? — Kanske vi gör den så här? — Han ritade med käppen i luften. — Ja, just så! Det ska bli charmant! — Det är så godt jag går hem och börjar genast. Jag sku visserligen ha en gymnastiktimme på skolan, men jag kan skicka madamens pojke med tillsägelse, att jag inte mår riktigt bra.

— Nej, det får du inte, — sade jag bestämdt. Nog hinner du med ritningen sedan.

— Åh strunt, låt du pojkarne få ledigt en timme bara, det ska de tacka mig för . . . Och nu i väg hem och sedan ritstiftet i handen.

Och därmed gjorde han en hastig svängning med hatten och ilade af. — Efter två dagar fås ritningen! — ropade han, sedan han redan hunnit ett godt stycke nedåt gatan.

Några dagar därefter träffades vi.

— Nå, hur går det med ritningen? — frågade jag.

— Ritningen? — Åh, den är snart färdig. Den sku förresten ha varit det ren för länge sen, om jag inte slagit om.

— Slagit om? —

— Jo, ser du, jag tänkte först ta den i den här stilen. — Han ritade igen i luften. — Men så ändrade jag mig och gör den nu i schveitzer stil. Det ska bli etwas styfvare . . . Du ska få se, att din landspatron . . . har han döttrar? —

— Nej.

— Skada, jag hade annars tänkt begära en af dem och halfva riket till belöning. Men nu får jag nöja mig med några lumpna sedlar.

— När får jag afhämta den . . . ritningen menar jag?

— Efter två dagar. Jag ska skicka den hem till dig, så du behöfver inte besvära dig. — Och så gick han gnolande sin väg.

Det gick två, tre och flere dagar, utan att det

hördes något af ritningen. Jag började bli orolig. — Så en dag mötte jag honom igen på gatan.

— Ritningen?

— Åh, fan! — Den sku ha varit färdig för länge sen, om inte den förbannade madamen . . .

— Madamen?

— Ja . . . ser du, jag råkade stjälpa bläckhornet öfver den . . .

— Öfver madamen?!

— Nej, öfver ritningen.

— Nå, hvad har madamen med det att göra.

— Jag ska berätta för dig, hur alt gick till, bara du lofvar att inte gå och hänga dig af förargelse, — sade han med högtidlig, skrattretande röst... Ser du, jag brukar alltid, då jag hvilar mig, sätta gungstolen framför bordet, John Widén i gungstolen och benen upp på bordet... och så ligger jag och drömmer.

— Drömmer . . . du?

— Jag! . . . Hm . . . det vill säga, jag filosoferar . . . öfver alltings förgänglighet.

Han rodnade smått, drog långsamt på orden, medan tonfallet lät nästan gäckande.

— Nå hur gick det sen?

— Sen gick det så, att madamen kom in med kaffet, och då skulle jag göra en saltomortal i den högre skolan. Men det lyckades inte bättre, än att min ena stöfvel kom i för nära beröring med bläckhornet, och . . . ja, resten känner du . . . Men nu ska du inte vara ond. Efter två dagar . . .

— Prat! — Efter två dagar! Tillåt mig säga dig en sak. Du är en riktig slarf!

Han bugade sig högtidligt.

— Kända fakta, — sade han.

Jag hade på dit vägen fattat det beslut, att om inte ritningen vore färdig, skulle jag fråntaga honom hela uppdraget. Men nu beslöt jag ändå att låta honom hållas ännu par dagar. Jag var inte häller rätt säker på, om inte pratet om madamen och bläckhornet och alt det där var bara skoj. Kanske när det gick omkring, arbetade han rätt flitigt med ritningen. Det går väl häller inte så fort med dylika saker.

Följande dag fick jag emellertid ett bref från landspatron, däri jag ombads att så fort som möjligt tillställa honom ritningen, „ty tiden led och lusthuset skulle vara färdigt till våren.“ Det återstod således intet annat för mig än att besöka John i hans hem och höra efter, huru med saken egentligen förhöll sig.

John befann sig i sin älsklings ställning, d. v. s. liggande i gungstolen med benen på bordet, då jag inträdde.

— Nej, men du här! — utropade han och gjorde samtidigt en saltomortal i den högre skolan. — Sitt ned och betrakta dig som min äldre broder!

— Ritningen? — frågade jag lakoniskt.

— Åh, den ha varit färdig redan i flere dagar. — Se här! — Och därmed slängde han en packe papper framför mig på bordet, så att dammet yrde omkring.

— Är det inte charmant, hva?

— Jo, det måste jag medge, sade jag, sedan jag betraktat den. — Det var det näpnaste lusthus, jag sett — bizarrt och egendomligt, men stilfullt. Man kunde tydligt se, att ritningen utförts af en konstnär

och icke maskinmessigt af en arkitekt, — Såå, att du ändå fick den färdig, — menade jag. — Jag hade redan uppgifvit hoppet . . .

— Det ha alla gjort, som haft något med mig att göra, så den här gången kom du häller inte fram med något nytt . . . Förlora hoppet! . . . Hvad är det att hoppas af en sådan slarf som jag!

— Jag betraktade honom förvånad. Men han såg med lugn min ut genom fönstret och låtsade, som om han icke märkte det.

— Men det är väl ändå i grunden ditt eget fel, — menade jag efter en paus.

— I grunden mitt eget fel? — Nej, det är just det, som det icke är. — Han trummade energiskt med fingren mot bordet och höll blicken fortfarande riktad ut genom fönstret — likasom om han betraktat något föremål i fjärran. — Det är naturens, uppfostrans och omständigheternas fel, framför alt naturens . . . Åh, om du viste — fortsatte han med skarp röst — huru jag arbetat och ansträngt mig för att bli annorlunda . . . för att bli ordentlig! Det fans en tid, då jag hvarje morgon, när jag steg upp, med högtidligt allvar föresatte mig att under dagens lopp icke afvika en hårsmån från . . . från . . . hur skall jag nu kalla det . . . pliktens väg. Men jag lyckades aldrig i mina beslut. Då kvällen kom, måste jag med grämelse erkänna, att jag icke en utan flere gånger gjort mig skyldig till brott mot min föresats . . . Och det märkvärdigaste var, att det skedde helt och hållet omedvetet. Skulle samvetet, pliktkänslan, eller hvad man vill kalla det till, det allra minsta berört mig vid det tillfälle,

då jag afvek, så skulle jag vändt om. Men nej. Det var först efteråt, jag kände styngen, men då var det för sent . . .

Han tystnade tvärt. Och likasom flat öfver att han låtit förleda sig till ett för honom så ovanligt känsloutbrott, fattade han en blyertspenna och började häftigt teckna några figurer på ett papper.

Men med ens kastade han pennan ifrån sig och utbrast:

— Därför är påståendet, att hvar och en kan uppfostra sig själf en lögn. När jag hör talas eller läser om personer, som „kommit fram i världen med egen hjälp," som det så vackert heter, kan jag inte annat än le däråt . . . Med egen hjälp! Nej, de ha haft en lika så god hjälp under vägen som någonsin den, hvilken blir buren under armarna af föräldrar och lärare . . . de ha haft alla de förutsättningar, som erfordras för att man skall lyckas i lifvet — viljekraft, skarpt utpräglad pliktkänsla, kallt beräknande, klarseende förstånd . . . alt saker som man födes med . . . Man har icke tagit sig fram med egen hjälp, då man haft dylika bundsförvandter . . .

— Men det fins folk — invände jag, — som komma fram i världen utan att vara i besittning af dylika bundsförvandter, folk som . . .

— Åh bevars, det fins det nog . . . hela hopen ändå . . . de flesta, — afbröt han mig. — Men de ha haft andra bundsförvandter . . . först föräldrarna, sedan lärarena och till sist staten, som hållit dem under armarna. Det är hvardagsbrackorna, som stå där man ställer dem och gå dit man vill . . . Och dessutom

så har inte naturen varit så styfmoderlig mot dem häller. De ha fått så liten portion stolthet och självkänsla som möjligt, men desto mer af ödmjukhet och undfallenhet i sinnelaget . . . Tag en sådan där hvardagsbracka och betrakta honom närmare! När han var liten, var han mammas snällaste gosse. När mamma sade: hör du Wille, du får inte smutsa ned dina kläder, så aktade Wille sin rock mer än sitt lif . . . Då pappa bad honom gå och läsa sina läxor, så gick han tvärt och läste tils ögonen värkte. Samma var förhållandet i skolan. Och sen kom staten . . . Herr Pettersson är så god och inte opponerar sig på något sätt, så ska vi se till, hvad vi kan göra för honom . . . Och Pettersson tiger — det skulle han förresten gjort utan tillsägelse, ty han har ingen egen vilja — och tackar och kanske ännu till kysser på foten . . . Men, ser du, jag kan inte räkna mig hvarken till de förra eller till dessa senare, och därför är jag hvad jag är — en slarf.

— Men om du skulle ha ett mål, ett lefnadsmål att sträf . . .

— Ett mål! — afbröt han mig häftigt och satte sig upp. — Hvad gör man med ett mål, när man ändå aldrig kan nå det!

— Huru många är det, tror du, som nå målet! Om alla, som satt sig ett mål före, skulle nå det, då vore det ingen nöd, Men redan en sträfvan i och för sig . . .

— Nej, du far vilse, bäste vän. Alla, som ha ett mål, tro också att de ska nå det. Jag försäkrar, att om man sade åt en person, som påstår sig ha ett

lefnadsmål, att han aldrig skall nå det, och han trodde på ens ord, så skulle han sjunka i fullkomlig apati . . . han skulle bli . . . bli . . . kanske en slarf . . . som jag. Nej, det är just tron, att man engång skall nå det eftersträfvade, som håller en uppe . . . Men den saknar jag helt och hållet. Jag vet, jag är fullkomligt öfvertygad om, att jag aldrig skulle nå målet, och därför är det också omöjligt för mig att arbeta, att sträfva framåt . . . Ah, om du viste, hvad det är för en plåga att veta med sig själf, att man ingenstädes kommer!

Han sjönk slapt tillsammans i stolen och stirrade frånvarande ut genom fönstret. Det hvilade ett så tungt, modlöst drag öfver hans ansikte, att jag riktigt kände mig beklämd.

— Vet du hvad — sade jag halft medlidsamt, halft för att säga något, — du borde gifta dig. Att ha familj, hustru, barn, det är dock någonting . . . Man blir så självfvisk, då man uteslutande har sig själf att tänka på. Men hustru, barn . . .

Han såg hastigt upp, och hans ögon blixtrade till. Men blott för en sekund. I den nästa sänktes blicken igen, dragen slappades och det förra modlösa, tunga, nu uppblandadt med någonting smärtsamt, lägrade sig åter öfver hans ansikte.

Han svarade icke, utan steg upp, gick fram till byrån och framdrog bakom böcker, papper och toilettsaker ett fruntimmersporträtt, som stod på ett egendomligt af videkvistar hopfogadt staffli.

Han ställde porträttet på bordet midt i dagern.

Det förestälde ett ungt fruntimmer, med burrigt

blondt hår, smal panna och tvänne stora, efter porträttet att döma, blå ögon. Det hvilade öfver det smala, intelligenta ansiktet ett drag af svårmod. Det föreföll, som om en smärtsam tanke beherskat originalet just i det ögonblick bilden fästes på plåten.

— En vacker flicka?

Jag nickade.

— Jag tänkte engång gifta mig med henne, — sade han vårdslöst, — men . . .

— Du gjorde det inte, — ifylde jag.

— Nej, som du finner.

Han tog porträttet och satte det tillbaka på dess förra undangömda plats på byrån, lungt och likgiltigt, som om han lagt bort sin pipa.

— Ja, jag tänkte värkligen engång gifta mig med henne där — han visade med hufvudet åt byrån till samt återtog sin plats i gungstolen, — men det gick därvid, som det alltid gått, då jag föresatt mig någonting — jag kunde inte utföra det.

Han tystnade och såg med halfslutna ögon rakt framför sig. Jag brann af nyfikenhet att få höra hans giftermålshistoria, men vågade icke be honom berätta den. Han framstod för mig nu helt annorlunda än förr — djup, tänkande, känslofull. Dagen förut skulle jag ansett det för den naturligaste sak i världen att be honom „deklamera upp sitt kärleksäfventyr.“ Men nu! Nu föreföll det mig, som om jag begått någonting skändligt, någonting som för alla tider skulle sätta ett oöfverstigligt svalg emellan oss, ifall jag visat mig vara nyfiken att få reda på hans lifs hemlighet.

Men han gick mig tillmötes.

— Vi voro förlofvade — började han så lungt och likgiltigt, att jag tydligt såg, att det var konstladt. — Hon var aktris vid en teatertrupp, som för fem år sedan gästade staden . . . ja, du var ju inte här då ännu . . . Och som recensent kom jag naturligtvis i slang med sällskapet och med henne med. Det var inte utan, att jag icke först tykte hon var litet enfaldig. Hon pratade, liksom alla andra, en hel hop smörja om konst och sådant där, hon inte begrep, ty till skådespelerska dugde hon då inte. Men när hon kastade af masken och lät qvinnan träda fram, då måste hvar och en erkänna, att det var en af de intelligentaste kvinnor man kan påträffa . . . Vi voro ofta tillsammans. Om kvällarna efter spektaklets slut följde jag hem henne, och däremellan träffades vi än här än där, mest hos henne, där hon bodde . . . Hon hörde inte till de fruntimmer, som behöfva förkel för att vara i sällskap med en karl. Hon brydde sig icke om „folkets prat," sade hon, och sitt rykte skyddade hon själf.

I början stötte mig det där fria sättet litet. Jag hade blifvit så van med våra bleknästa mamseller och deras förkelsystem, att jag inte riktigt kunde finna mig i att en karl sitter hos ett ensamt fruntimmer till klockan 12 på natten . . . Det är så eget, ser du, med de där fördomarna. Man skrattar åt brackan, som inte vill gå på stadens promenad om dagen med fröken från sweitzeriet, som han kurtiserar på kvällen. Men man är nog fördomsfull att tro, att den sanna oskulden och dygden hos kvinnan består däri, att hon visar sig så pryd som möjligt . . .

En kväll, då jag var hos henne, pekade hon på ett uppbrutet bref, som låg på bordet, och frågade om jag kunde gissa hvad det innehöll.

Nej, det kunde jag inte, och inte brydde jag mig häller om att göra det. Jag var inte nyfiken.

— Jasåå . . . inte. Men ändå . . .

— Nå, hvad innehåller det då? frågade jag smått otåligt. Det var så olikt henne att sysselsätta sig med sådana barnsliga saker, som att ha folk att gissa.

Hon betänkte sig en stund. Så vände hon sig bort och svarade, likgiltigt, som jag tykte, att det var ett friarebref.

Ett friarebref!

Jag vet icke, huru många gånger jag upprepade orden för mig själf i tankarna. Jag kunde icke redogöra, hurudant intryck de gjorde på mig. Jag såg och kände alt likasom genom ett töcken. Det jag ville fatta och fasthålla med tanken, föreföll mig så långt aflägset, så ofattligt, att jag tykte, att jag aldrig skulle nå det. Men ur detta dunkla fjärran framdök så småningom en känsla, först obestämd och dunkel, men sedan tydligare och klarare, tils den med ens likasom omfamnade hela min själ — en känsla af onämbar glädje. Jag hade fått visshet i det, som min själ grubblat öfver i veckor, månader, ja, alt sedan jag första gången såg henne — att jag älskade. Men jag hade också fått visshet i en annan sak, att jag var älskad tillbaka.

Han tystnade igen. Det började bli skumt i rummet, men jag kunde dock tydligt urskilja hans

ansikte. Det var blekt, ögonen lågo djupt, djupare än vanligt, och glänste till, hvar gång han såg upp.

— Nå . . . sedan? frågade jag sakta.

Han rykte till.

— Sedan? — Det vet du ju.

— Ja, att ni blefvo förlofvade, men . . .

Han skrattade hånfullt och rätte sig upp. Antingen känner du mig icke än, eller låtsar du icke göra det, — sade han kärft, nästan bittert . . . Sedan! — En slarf förlofvad med en sådan kvinna. Du kan väl begripa, att däraf inte kunde bli någonting.

— Nej, det kan jag sannerligen inte . . . inte nu.

— Sså . . . — Han höll på att brusa upp igen, men häjdade sig plötsligt . . . Ja, vi blefvo förlofvade, som du sade . . . så där du vet . . . inte med ring och dylikt . . . Åh, det var en härlig tid! Lifvet låg så ljust, så gladt framför mig, och vägen som jag hade att trampa, var så jämn, så mjuk. Det fans intet hinder i vägen nog stort, att jag inte tykte mig kunna öfvervinna det. Jag hade engång fått, hvad jag ända dittils saknat, energi att sträfva framåt och ett mål att sträfva till.

Jag hade ungefär samma sysselsättning då som nu. Men jag tykte, att det var altför obetydligt. Jag ville ha en litet mer . . . hur skall jag säga . . . en litet mer ideellare uppgift i lifvet. Kort sagdt, jag ville ha någonting, som skulle förskaffa mig ett namn . . . icke för min skull utan för hennes. Och så tänkte jag på mina konstnärsanlag. På den vägen skall jag vandra för att nå målet, tänkte jag . . . Och så började jag arbeta, nätter och dagar. Och det gick

i början . . . visserligen trögt och långsamt, men dock framåt. Då jag tröttnade och var nära att uppge hoppet, då tänkte jag på målet, på henne . . . och så framåt igen. Det var ju lyckan, som var målet . . .

Men så kom det öfver mig helt plötsligt . . . nej, det hade väl nog legat där på botten hela tiden, ehuru jag icke märkt det — att jag aldrig skulle nå målet, att jag sträfvade förgäfves . . .

Tänk på Tantalus, där han står mellan vatten och frukter, hungrig och törstig och kan icke nå någondera. Hvarje gång han böjer sig ned för att dricka af vattnet, drager det sig undan, och för hvarje gång han sträcker ut handen efter den öfver hans hufvud hängande frukten, försvinner den. Tänk dig att någon en dag kommer och säger till honom: sträck ut din arm och håll den så och så länge i samma ställning, och du skall få, hvad du längtar efter. Det är visserligen ansträngande, men besinna att du får njuta af det, som du trängtat efter under evigheter . . . Och Tantalus sträcker ut armen och håller den, håller den . . . Den domnar, förslappas. Men han tänker på belöningen, på målet, och armen utsträckes ånyo, musklerna spännas, ny kraft samlas . . .

Men så kommer en dag, just då slutet på kampen nalkas, en man, som hånskrattande säger: man har bedragit dig, eller rättare du bedrager dig själf. Alla dina ansträngningar äro förgäfves. Du skall aldrig få njuta frukterna af din möda, ty du kan icke nå målet. Jag vet så säkert, att din arm skall förslappas innan det är slut, ty du eger icke tillräkligt krafter och kanhända ej häller förmåga . . .

Så var det äfven med mig. Det blef med ens slut med kampen. Armen tröttnade och föll ned, som om den fått ett kraftigt slag. Jag gjorde visserligen ännu en och annan krampryckning, ett och annat försök att ta uti igen, men det var alt misslyckadt, framåt gick det icke. Jag hade förlorat tron på mig själf.

Mitt förhållande till henne blef äfven med detsamma förändradt till sitt innersta väsen. Jag tykte, att jag icke hade någon rätt mer att kalla henne min. Men jag hade icke mod att säga henne sanningen, utan hycklade och lät henne vara i den tron, att alt var som förut. Kanske om jag sagt henne sanningen, så skulle hon hjälpt mig . . . Jag säger kanske, ty säkert är det icke. Kvinnan, äfven den bästa, är nu engång sådan, att då hon ser sitt ideal förödmjukadt, svalnar äfven hennes kärlek. Och det skulle ju ha varit att dödligt förödmjuka mig, att erkänna att jag icke dugde till någonting . . .

Och så kom brytningen. Icke plötsligt utan långsamt, en naturlig konsekvens af det föregående. Hon reste härifrån med en lögn från mig som minne. Jag viste så säkert, då jag tog afsked af henne, att det var för sista gången, men jag hade icke mod att säga henne det. Eller kanske bodde där ännu en liten smula hopp — hoppet dör ju aldrig — på hjärtats botten.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Senare på kvällen träffade jag John på ett af stadens schweitzerier i sällskap med en mängd andra ungherrar. Han var uppsluppen och glad som vanligt, den gladaste i laget. Sjöng visor, vitzade och

berättade på sitt egendomliga, oäfterhärmliga sätt tokroliga historier på allmogemål, historier, som kommo åhörarena att kikna af skratt.

Jag vågade icke se på honom. Det föreföll mig, som om han midt under ett af sina glädjeutbrott måste brista ut i gråt. Han fick taktlösa frågor, som måste uppröra honom, men som han besvarade skrattande med ett skämt. Och när man slutligen aflägsnade sig, gick han gnolande med händerna i fickorna gatan framåt, så sorglöst, som om lifvet just då begynt för honom.

— Den där är då värkligen afundsvärd, — sade en i sällskapet och pekade på John. — Den, som ändå kunde ta lifvet så lätt!

III.

Dagar, veckor och månader gingo. John och jag träffades likasom förut. Han var glad och lifvad som alltid. Om hans „bekännelse“ talades aldrig. Det var, som om vi träffat en tyst öfverenskommelse att låta detta förtroende ligga i glömskan. Den del af allmänheten, som kom i någonslags beröring med honom, fälde sina omdömen om honom som förut: — en präktig, begåfvad karl, men litet slarfaktig. — Värst för honom själf. —

En dag, då jag kom hem, fann jag ett bref liggande på mitt bord. Jag kände genast igen Johns artistiskt tillklatschade stil på kuvertet. Jag viste, att han inte var någon vän af brefskrifveri, och det

var därför med en känsla af nyfikenhet och förvåning jag slet upp brefvet.

Det innehöll endast dessa rader:

„Farväl, bäste vän! Tjut du med ulfvarne och låtsa som om du icke vidare kände mig. Jag tyker icke om att spela komedi längre, utan låter ridån gå ned.

Vännen

John.“

Under vanliga förhållanden skulle jag skrattat åt brefvet och ansett det vara början till något galet upptåg från Johns sida. Men nu, sedan jag lärt känna honom, förstod jag, att det låg ett fruktansvärdt allvar därunder, och jag rusade därför genast i väg till hans bostad.

I dörren mötte jag värdinnan.

— Ack, Herre Gud, en sådan händelse! — ropade hon likblek och med gråten i halsen.

— Nå, hvad då? — frågade jag likgiltigt. Jag ville icke låta någon förstå, att jag kände till saken på förhand.

— Jo, kan herrn tänka sig, att herr Widén skjutit sig . . . för en stund sedan . . . Han ligger där inne på soffan. — Och så följde en ström af ord, huru hon hört skottet, huru hon gått in i kammaren för att se efter hvad det var o. s. v.

Jag afbröt hennes ordsvall och gick in i Johns rum.

Ja, värkligen!

Där låg han död och kall med revolvern bredvid på golfvet. Ett litet rundt hål i tinningen visade dödens väg.

Ansiktet var blekt, dödsfärgadt. Men öfver läpparne låg där ett egendomligt, nästan trotsigt drag, ungefär som om han velat säga: jag vill icke spela komedi längre, utan låter ridån gå ned.

TILL STA'N I SKOLA.

I.

Det var nu bestämdt, att Wefvarsens yngste son, John, skulle sändas till „sta'n i skola". På sista läsförhöret hade prästen sagt, att „pojken hade hufvud som en rakknif" och att det vore synd om han inte fick studera. Han kunde ju katkesen som vatten från pärm till pärm både bibelspråk och annat med. Ja, det gick riktigt som när spännhaken råkar lös i en gammal moraklocka: surrurrurr! I förståndsfrågorna var han lika slängd. Frimodigt, käkt och tydligt svarade han prästen på frågor, vid hvilka de gamla stodo svarslösa. Ibland gjorde han det så, att till och med prästen förvånades. Det lät, som om han öfvertänkt frågorna på förhand.

Och John kom till sta'n i skola.

Det skulle inte bli så dyrt — åtminstone icke i början, hade prästen sagt. Han hade själf flere barn i staden och kände nog till saken.

Och „så dyrt" blef det då inte häller. John blef inackorderad hos en bekant handtvärkarfamilj för 20 mark i månaden, och från hemmet erhöll han mat och kläder. Wefvarsen körde in till staden det ena lasset efter det andra. — Det är märkvärdigt så den pojken kan äta, — tänkte han emellanåt. Men det är

nu alt så billigt både potäterna, smöret och ostarna, så inte blir man fattigare för det.

Då första terminen var till ända och inackorderingsafgiften skulle betalas, gjorde Wefvarsen stora ögon. Handtvärkarfrun företedde nämligen en lång räkning öfver utgifter för Johns skull, som Wefvarsen icke haft en aning om. Hon hade betalt ut för pennor, papper, böcker, pennaler och Gud vet inte hvad. Åtskilliga poster stodo under rubriken „diverse" Det var till „fickpengar" åt John, sade handtvärkarfrun välvilligt leende. — Herre Gud, inte kunde ju rike Wefvarsens son vara alldeles utan! — Nej, det kunde han väl inte, — menade Wefvarsen frånvarande. Och så grep han efter börsen och betalade. Hans båda nya, blanka hundra marks sedlar ströko med. Han hade tänkt fara in till herrgården och betala sin augmentsränta med detsamma. Men nu kunde det inte gå för sig, ty kassan var tom.

På samma sätt gick det den följande terminen. Bäst det var, begärde John igen pengar till en ny bok eller en ny karta. Och så de kostade sen, dessa böcker och kartor! För en sådan där tunn, liten bok kunde de begära flere mark!

Vid den terminens slut voro „diverse" posterna äfven både flere och större. — Det behöfs till så mycket, som husbonden icke kan ha en aning om, — sade handtvärkarfrun med samma välvilliga leende som förut. Rike Wefvarsens son . . .

Då John under sommarferierna var hemma, kände sig fadern fullkomligt tröstad öfver sina utgifter för honom under skolåret. Det var märkvärdigt så han

var förändrad, pojken, tykte Wefvarsen. Han talade icke mer landsmål, och hans sätt var helt annorlunda än de andra barnens. Då där var främmande i gården, måste John alltid vara tillstädes och berätta någonting från skolan — hvad han läst, huru långt han räknat o. s. v. Ju flere obegripligare namn och saker John inblandade i sitt prat, desto belåtnare var fadern. Hä, hä, hä, skrattade han. Det var någonting att tala om, det!

Emellanåt frågade han likasom i förbigående, hvad biskopens eller senatorns son sade till den eller den saken. Och när då John svarade, lugnt och likgiltigt, som om han talat om deras egen vallgosse, att han sade det och det — då drog det ett bredt leende öfver Wefvarsens ansikte, och han blickade halft utmanande, halft nedlåtande omkring sig på grannarna . . . Hans son umgicks med biskopens och senatorns barn, som om de varit syskon!

John kände sig rätt belåten öfver att få sitta där bland bondgubbarne och förtälja sina skolhistorier. De lyssnade ju till honom så andäktigt, som om han varit prästen, dessa gråhårsgubbar. John började känna med sig, att han var någonting, att han spelade en slags roll. Hans sätt blef mer tvärsäkert och karlavulet. När han berättade någonting, slängde han fram det på ett sätt, som skulle låta dem förstå, att det där var nu ingenting. Han viste mycket, mycket mer, som han inte ansåg dem värdiga att lyssna till.

Hans sätt mot syskonen förändrades äfven. Han började betrakta dem som betydligt lägre stående.

ehuru de alla voro nästan fullvuxna. Han framkastade då och då spefulla anmärkningar öfver deras sätt att klä sig, att gå, att tala — anmärkningar, som voro följder af att han satt och anställde jämförelser mellan dem och stadsborna.

De låtsade i början inte förstå hans anmärkningar, eller också skrattade de åt dem, likasom man skrattar åt barnets maktlösa försök att kullkasta den fullvuxne. Men när han blef äldre och öfversitteriet tog en mer bestämd form, då bröt bitterheten fram, som nog legat och grott på deras hjertas botten redan länge, och det blef scener af — scener, som tydligt utvisade, att mellan John och syskonen hade uppstått ett svalg, som aldrig mer kunde fyllas.

Fadren kände sig blott en enda gång missbelåten med John. Denne berättade någonting och nämde därvid „bondtuppar", som han hört stadsborna göra. Wefvarsen hostade smått, rynkade ögonbrynen, under det en lätt rodnad uppsteg på kinderna. Han sade ingenting då åt John, men han skulle göra det, tänkte han. — Bondtuppar! Pojken höll på att gå för långt.

II.

Det gick bra för John i skolan. Han hade godt hufvud, snabb uppfattning, var betydligt äldre än klasskamraterna och följaktligen äfven mer utvecklad. Klass efter klass lämnades därför med glans.

Men det gick illa för fadern, i hemmet. Hvarenda fyrk han kunde få lös gick numera åt för Johns räkning. Han hade haft små fordringar här och där

i bygden, men dem hade han alla nödgats indrifva — och låna ännu till. När mor hade födt upp en göd kalf eller samlat ihop till några ostar eller några skålpund smör, var det med tungt hjärta Wefvarsen satte sig på lasset och kuskade af till staden. Han skulle köpa än ett, än ett annat, saker som omöjligt kunde undvaras i hemmet. Men hvarifrån skulle han taga pengar? Det, som lasset inbringade, det åtgick till Johns inackordering. Ty John bodde icke mer hos handtvärkarn och höll maten själf, utan han hade enskildt rum och hel inackordering hos en „bättre familj" — "Handtvärkarns hade så många barn, som störde honom i läsningen".

Syskonen i hemmet voro missnöjda. Bröderna fingo arbeta som trälar dag ut och dag in utan någon annan ersättning än maten. Begärde de någon gång litet af fadern för sina små behof, hette det ständigt: „jag har inte pengar nu, men bara jag får . . ."

Bara jag får — ja! De viste alt för väl, att han aldrig skulle „få" någonting för dem. Det, som han fick, det gick åt för „herrn där i sta'n", som de benämde John. De knotade högt. Det var icke nog med, att de fingo vara utan nu för „herrns" skull — i framtiden skulle de äfven få vara det; ty han sugade ut hemmet och gjorde det fattigt — det förr så förmögna stället!

Det var ett tungt lif för Wefvarsen. Säljas hvad som säljas kunde, var för honom dagens lösen. Värst var det då skatterna skulle betalas. Då sprang han från gård till gård och ville låna — sålänge tils han fick sina egna fordringar indrifna, sade han. Men

han hade svårt att få låna numera. Det var allmänt bekant, att det gick bakut för honom, att han inte hade „några fordringar mer att indrifva".

Emellanåt tänkte han rent ut säga åt John, att det inte gick längre, att han måste sluta skolan. Men han hade icke mod därtill. Hvad skulle grannarna och bysborna säga, om John så där måste vända om midt på halfva vägen! Jo, de skulle skratta ut honom och säga, att han flög upp som en sol, men damp ned som en skinnpäls. Nej, nog var det bäst att låta honom fortsätta, när han engång börjat — knappa in mera på lifvet där hemma och sälja, sälja . . .

Men då det var som värst, lade sig Wefvarsen ned och — dog. Han hade nog länge gått och torrhostat och varit krasslig, men att slutet skulle vara så nära, det hade ingen anat. Nu då han låg lik, märkte man först, hvilka härjningar bekymren och sorgerna åstadkommit på den förr så kraftfulle mannen. Han låg där så hopsjunken och tunn, som om han blifvit våldsamt sammanklämd; hans hår var alldeles hvitt och ansiktet fullt af rynkor. Den dagliga samvaran hade gjort, att man icke lagt märke till förändringarna förr. Men nu såg man dem, såg att han haft det svårt.

Dödsfallet var ett riktigt åskslag för John. Han förstod altför väl, att det nu skulle vara slut med underhållet från hemmet. Bröderna skulle taga alt hvad som fans, och han — ja, han hade redan fått sin del och mer ändå.

Och det blef äfven slut med underhållet. Wid bouppteckningen visade det sig, att Wefvarsen var

skyldig stora summor. Ingen af bröderna ville först ta emot stället, utan man tänkte låta det gå på auktion. Det är bättre att tjäna dräng, tykte de, än att dragas med ett skuldsatt hemman och ständigt lida nöd. Slutligen kommo de dock öfverens, att älste brodern skulle ta emot gården, mest för moderns skull. Någon utbetalning till de andra kunde inte komma i fråga. De fingo ta sig fram bäst de ville, som drängar och spannmålstorpare.

III.

John försökte hålla kuraget uppe, ehuru underhållet var slut. Han var nu på sjätte klassen och trodde det icke vara så svårt att få låna till studiernas fortsättande.

Han vände sig först till rektorn för lärovärket. John hade alltid varit dennes guldgosse, hufvudsakligen därför att han var så styf i latinet, rektorns hufvudämne.

Johns berättelse blef åhörd under ett välvilligt leende — men någon hjälp fick han inte. Rektorn hade hjälpt så många af sina elever, att han inte kunde göra det mer — han hade inte råd därtill. Men han rådde John att börja med någonting praktiskt och sluta i skolan. Det stod ju så många banor öppna. Och den, som vill arbeta, kommer nog alltid fram. Han hade förresten trott sig märka, sade han, att John hade goda anlag för det praktiska.

John försökte hålla i ännu någon tid. Förde

på stampen alt hvad han möjligtvis kunde undvara och viggade här och där en tia. Men då två månader gått till ända, var det totalt slut med alla resurser, och John måste taga afsked af skolan och resa hem.

Jaså, vi ha dig här nu, tänkte brodern-husbonden, då han såg John komma traskande till fots på vägen, som ledde till hemmet. Han tänkte på alt det, som han fått och ännu skulle få försaka för denne Johns skull, som nu kom lik annan „strykare" knogandes till fots, och en till hälften bitter, till hälften skadeglad känsla intog honom. Tänk, om han skulle stänga dörren för „herrn" och be honom dra så långt vägen räcker. Det vore ett godt sätt att återgälda det förflutna -- och så skulle han med detsamma bli honom kvitt.

Men då John kom fram och räkte sin hand till hälsning, kunde brodern icke säga någonting annat än be honom att stiga in.

IV.

Det blef tunga, plågsamma dagar för John nu i hemmet. Nu fick han lära sig känna, hvad det vill säga att äta nådebröd. Han var som femte hjulet under vagnen: till ingen nytta, utan ständigt i vägen. För hvarje gång han satte sig till bords bredvid brodern, föreföll det honom, som om han ämnade begå ett brott. Han viste, att hvarje munsbit var oförtjänad och icke väl unnad.

Ingen nytta kunde han häller göra. En dag försökte han ta ihop med något arbete tillsammans med drängen, men blef utskrattad, emedan han „betedde sig som en käring".

Han insåg, att det skulle gå år, innan han kunde bli en något så när duglig kroppsarbetare — ja, kanske skulle han aldrig bli det, ty han hyste en sådan motvilja för kroppsarbetet själft. Han skulle hällre dö, tykte han, än bli en sådan slaf som brodern och drängen.

Och dock skulle han gifvit mycket, om han varit en sådan slaf, d. v. s. om han aldrig kommit i skolan. Ty det var just skolan, som fördärfvat honom och gjort honom oduglig för kroppsarbete. Han tänkte med bitterhet på fadern, som kastat honom in i ett lif, som han ändå inte fick lefva. — Om kvällarna, då karlarna kommo in från arbetet, smög sig John alltid ut. Det plågade honom att se deras förnöjda anleten och höra på deras enkla konversation.

Emellanåt inlät han sig äfven i samspråk med brodern och drängen om jordbruksangelägenheter och hemmanets skötsel. Vid dylika tillfällen drog han alltid ihop sig själf till så obetydlig som möjligt, frågade och lyssnade så ödmjukt, som om han varit den minsta skolpilt. Att komma fram med någonting lärdt, någonting som inte de begrepo, skulle nu förefallit honom som höjden af löjlighet. De skulle ju kunnat slunga honom i ansigtet: nå, hvart kommer du nu med all din lärdom? Du kan ju inte förtjäna ditt bröd häller.

Nej, den tiden var alt förbi, då han kom gråhårsgubbarne att förvånas.

Värst var det med bysborna. Med allmogens kända taktlöshet slungade de efter honom den ena anmärkningen dråpligare än den andra. — „Nej, se på Wefvars herrn, som har nedlåtit sig att komma och hälsa på oss bönder ännu engång". — „När tänker magistern bli student riktigt . . . eller kanske magistern als icke ämnar bli någon student utan bara magister". — En och annan gick ända därhän, att han frågade af John, om han ville ta drängstädsel. — „Det skulle vara en prydnad för huset att få en så lärd dräng".

Litet emellan följde John med brodern in till staden för att höra efter plats åt sig. Han sprang då från det ena kontoret till det andra, men alltid utan resultat — ingen behöfde honom. Däremellan följde han noga med „lediga platser" i tidningarna hos landthandlaren. Emellanåt förekom där äfven någon plats, som John tykte att skulle passa för honom. Då rusade han genast hem, afskref sitt senaste terminsbetyg och sände det jämte ansökan till ort och ställe. Men han fick aldrig svar på sina ansökningar. Man tyktes icke ha någon användning för honom och hans kunskaper.

En och annan gång hände det, att man kom och anmodade honom att skrifva en skuldsedel, ett köpekontrakt eller ett bref, och då fick han alltid en eller par mark — för pappret, som det hette. Men det var mycket sällan, man vände sig till honom i dylika saker. Ty John förstod sig icke på sådant,

sade man. Skrifva kunde han nog, men inte „sätta ihop".

Med tiden började John finna sig i sin belägenhet. Han försjönk småningom i ett slags slö likgiltighet, som gjorde att nådehjonsställningen icke mer kändes så tryckande. Bysbornas pikar och nålstyng mot „majistern" började upphöra att såra. Han hade en förnimmelse af, att det aldrig skulle bli bättre eller annorlunda, och han tykte, att det därför var bäst att i god tid inhölja sig i likgiltighetens mantel. Småningom började han äfven förrätta små sysslor. Bar in ved åt värdinnan, spände ur och i hästen åt brodern, höll gångstigarne på gården snöfria om vintern o. s. v. Tyngre arbeten hvarken ville eller kunde han förrätta.

En och annan gång hände det, att hans bättre människa öfverfölls likasom af små krampryckningar. Då skulle han nödvändigt in till staden med brodern för att höra efter plats åt sig. De voro alltid misslyckade dessa resor; han återkom från dem ännu mer slö och likgiltig än förut.

Brodern började äfven med tiden finna sig uti att hafva honom i huset. Han blef vänligare mot honom, gaf honom då och då någon mark samt lät honom förresten göra och låta hur han själf behagade. — John kostade ju honom så litet, tykte han — bara maten och några gamla aflagda klädesplagg.

På det sättet förgick det ena året efter det andra.

Nu är „farbror John“ redan en medelålders man — hostar på samma sätt som fadern, torrt och ihåligt, samt ser föröfrigt sjuk och lidande ut.

Helt säkert har han icke så långt till slutet.

MAGISTERN.

I.

Såå, att han nu ändtligen hade nått målet! . . . Målet? — Javist hade han det. Han hade ju blifvit behörigen preparerad, saltad, pepprad och var nu instufvad bland de andra, de, som hade staten att tacka för brödbiten. Och var det icke ett mål, det, att ha fått tillräckligt att äta!

Han stack hufvudet ut genom kupéfönstret, trykte hatten fastare på och började betrakta det förbiilande landskapet.

Det var en ödslig trakt. Här och där en skogsdunge, en åker eller ängslapp, men föröfrigt mossor, moras och stenbackar hvar man än blickade. Inga människor och inga människoboningar syntes till. Det blåste skarpt, och röken från lokomotivet fördes åt sidan, breddes ut och insvepte näjden i en dunkelgrå slöja, som gjorde den ännu dystrare.

Med ens vidgades utsikten. Det ödsliga landskapet slutade som genom ett trollslag, och för blikken utbredde sig böljande åkerfält, grönskande ängar, och rödmålade, nätta bondgårdar. I bakgrunden kunde man se takåsen af en kyrka, först dunkelt, men sedan, altefter som tåget skred fram, tydligare, tils slutligen

hela kyrkan, gammal och förfallen som dess religion, visade sig.

Folk färdades fram och åter längs byvägen. På en åker i midten af byn var en mängd personer sysselsatt med att skära råg. De rätte sig halft upp, då tåget brusade förbi, — slängde fram en och annan alldaglig anmärkning samt fortsatte därpå igen med sitt arbete, lugnt och säfligt. Det hvilade ett egendomligt förnöjdt sabbatslugn öfver alt och alla.

Han drog hufvudet tillbaka ur fönstret och kastade sig ned på soffan. Med det samma pep tåget och en liten station skymtade fram. Par minuter ännu och man stannade.

Folk sprang fram och åter. Packlådor, korgar och kollis af alla möjliga slag och dimensioner halades ur och i vagnarna. Några passagerare lämnade tåget och andra kommo till. På plattformen stod stationsinspektorn i uniform, likgiltigt mönstrande de ur kupéfönstren framblickande passagerarne. Och halft doldt bakom gardinen stod ett fruntimmer inne i expeditionsrummet och betraktade genom fönstret med intresserad min den rörliga taflan utanför. Han kunde tydligt se hennes ungdomliga, rosiga ansikte, omgifvet af ljust, burrigt hår, och den hvita, ringprydda handen, som höll gardinen tillbaka.

Så hvisslade konduktören, lokomotivföraren svarade, och tåget satte sig med en häftig knyck i rörelse.

Han försjönk i tankar. Vid en sådan där liten station hade han blifvit född och fått sin första uppfostran. Han mindes så tydligt hur den såg ut, sta-

tionen, där den låg flakt och fult, omgifven af några ruckliga kojor, medan byn och herrgården med det stora bruket, som varit den närmaste orsaken till stationens uppkomst, voro belägna några värst därifrån.

Han mindes äfven så tydligt fadern, stationsinspektorn, hur han såg ut, när han stod framför telegrafapparaten — tjock, röd, med ljusa, flottiga benkläder och kaffebrun rock, kläder, som voro nästan lika gamla som han själf. Kinderna hängde orakade och plussiga ned öfver den styfva skjortkragen och näsan sköt tjock och röd öfver de grå tandborstmustacherna.

Det var vinterkvällarnes toddykalas, som gjort stationsinspektorns näsa röd. Ty där dracks toddy hvarje kväll året rundt i stationshuset. När där icke var främmande — men det var där ofta, ty traktens herrar hade alltid något att beställa vid stationen — drack han ensam, glas efter glas, tils han somnade vid bordet och föstes i sängen af hustrun och dottern.

En natt väktes husfolket af ett egendomligt stönande ljud från stationsinspektorns rum. Man skyndade till hjälp. Stationsinspektorn kunde icke mer få ett enda redigt ord öfver läpparne — och ej häller kunde han röra sig. Man såg genast, hvad som inträffat, och sände bud till bruket efter läkaren. Men då denne kom, var inspektorn redan död. — Hjärnslag, sade doktorn kort.

Sonen var då student.

Han var egentligen ämnad till järnvägstjänste-

man, likasom fadern, och hade också någon tid hållit på därmed.

Men att picka på telegrafapparaten, ifylla fraktsedlar och skrifva ut kvittenser var icke i hans smak. Och så måste han slutligen få fortsätta sina afbrutna studier.

Och nu blef det att läsa dag och natt, ty det försummade skulle tagas igen -- och en ständig kamp mot nöden.

Sålänge fadern lefde, under den egentliga skoltiden, gick det ändå, ehuru nöden nog då redan låg på lur. Men under studenttiden, då ingen hjälp mer erhölls från hemmet, utan han hade sig själf uteslutande att lita till, då gingo för honom bristen och förödmjukelsen hand i hand. Det var då att vara informator det ena året, studera det andra och däremellan tigga om lån af vänner och väns vänner med framtiden som säkerhet.

Men det gick ändå framåt, om än långsamt, och en vacker dag stod han vid det första målet: en kollega plats vid ett lyceum i en af landets småstäder.

Och nu skulle löftena infrias — icke blott dem, som han gifvit sina fordringsegare, utan äfven andra, som han gifvit sig själf. Det skulle bli kamp på nytt, men kampen skulle nu icke gälla det egna jaget, utan det stora, ädla, rätta i lifvet — sanningen, hvars fana han svurit evig trohet vid „ungdomens härd".

Och han kände sig äfven i stånd att hålla sin ed, ja, mer än det. Ty det sjöd och brusade inom honom ett öfvermått af krafter och värksamhetsbegär, som fordrade bärg af svårigheter att mäta sig med.

Han log, då han tänkte på en kamrats varnande ord: „Det är icke så lätt att följa sanningens obanade stig — jag har pröfvat på det och — tröttnat!“

Så lätt! Kanske icke. Men tröttna, det skulle han aldrig, ty han hörde icke till dem, som se sig om och längta tillbaka till köttgrytorna och träldomen. . .

II.

Skolhuset låg midt i staden, en kasernlik, stor byggnad med ena sidan vettande åt en liten esplanad. Nedanför framvälte ån, som delade staden i tvänne hälfter, sitt smutsgula, grumliga vatten, och snedt mot skolbyggnaden stod kyrkan, hög och dominerande som en jätte bland dvärgar.

Han kunde icke frigöra sig från en viss beklämning, då han inträdde i den stora, ljusa och rymliga lokalen. Han tänkte på sin egen skoltid, och den tanken bemäktigade sig honom för ett ögonblick, att han åter var dömd att sitta på skolbänken, dömd att åhöra torra föredrag, inplugga lexor samt, hvad värre var, — att lida nöd.

Men så kom han med ens att tänka på, att det nu icke var så, utan att han var en af de utvalda, som fick sitta framom alla andra i klassrummet, där upp på katedern och undervisa — att han nu åtnjöt lön och icke behöfde lida brist. Han rätade stolt på sig och gick in i samlingsrummet, där han blef presenterad för de öfriga lärarne.

De voro nästan alla gamla män, en del mycket gamla till och med, flintskalliga och med detta egendomliga stereotypa drag i sina ansikten, som man får, då ens tankar ständigt gå i samma riktning. De betraktade nykomlingen med ointresserade, nästan slöa blickar och framkastade sitt „välkommen“ ungefär som då man slänger ett ben åt en hund. Och när sedan klockan ringde och hvar och en skulle på sin plats, rätte de på sig säfligt och långsamt och gäspade, medan deras ansikte tydligt sade: åh, om man ändå sluppe det här!

Han beslöt följa sin egen metod vid undervisningen, eller rättare i sitt förhållande till eleverna. Ställa sig mera kamratlikt med de äldre och faderligt beskyddande mot de yngre. Det där busaktiga, då läraren ställer sig som ett högre väsen gent emot eleverna, kunde nog vara egnadt att vidmaktkålla en slags respekt, åtminstone hos mindre reflekterande naturer, men förtroende och tillit alstrade det aldrig. Men detta var just hvad han ville åstadkomma, förtroende, uppriktighet och tillit mellan sig och eleverna, och han trodde sig kunna uppnå detta genom sin „nya“ metod.

Men han bedrog sig. Hans förtroliga närmande uppfattades af eleverna som spioneri. Luntningssystemet stod vid lärovärket på sin högsta höjdpunkt. Man kunde knapt åstadkomma någonting utan „lunta“, utan hjälp utifrån. Luntningen hade under årens lopp utbildat sig till ett riktigt privilegium, som lärarne å sin sida gjorde alt för att hålla vid makt.

Och nu trodde man, att han ville ta reda på

dessa deras hemliga synder, ville utforska dem. Hvad kunde detta hans närmande utom lektionerna, detta hans sätt att inlåta sig i samtal med dem om studierna utom skolan annat betyda? Man drog öronen åt sig, rådslog och kom till det resultat, att han ville fråntaga dem ett gammalt privilegium, som alla andra lärare, om än icke godkände, så åtminstone tolererade.

Man beslöt vara på sin vakt.

Och det var nog sant, att han ville fråntaga dem detta privilegium, men han ville icke göra det genom spioneri, som de trodde, utan genom att vädja till deras heders- och självkänsla. Han förestälde dem, att de icke blott skadade sig själfva utan äfven läraren, ty om det brast sönder sedan, då det gälde att visa, hvad man inhämtat under de åtta åren, då var det läraren som först och främst fick uppbära förebråelserna.

Små förändringar till det bättre märktes äfven hos en och annan — men blott för en tid. När de sågo, att de, genom att endast lita på sig själfva, blefvo efter, återgingo de igen till den gamla beprófvade metoden. Det onda låg för djupt, hade fått insteg redan från första början, så att förändringen blef altför svår, kräfde altför stora krafter.

Och så öfvergick han till ett annat sätt — blef sträng och fordrande. Anställde riktiga razzior efter luntor under lektionerna och försökte hålla sina blikkar fästa på allt och alla. Slog ned som en bomb, då han märkte det minsta misstänkliga och lät straff omedelbart följa på gärning.

Och nu vans också det åsyftade målet, åtminstone till en del. Luntorna måste lämna rum för självständigt studium, självständigt tänkande. Men därmed följde också någonting annat, någonting, som han icke kommit att tänka på.

Han blef fruktad, men han blef också hatad.

Men detta var någonting, som han icke ville bli. Han plågades mer än de flesta af att veta sig vara föremål för ovilja, ty hans i grunden kvinligt veka natur kunde icke sätta hårdt mot hårdt, hvilket det nu skulle fordrats.

Och så återstod ingenting annat för honom än att släppa efter, hake efter hake, tils han så småningom återföll till samma ståndpunkt som alla hans kolleger, hvilka läto privilegierna vara i sin rätt.

III.

Hans förhållande till medlärarne blef visserligen med tiden mer och mer „vänskapligt“, men någon som hälst förtrolighet uppstod aldrig mellan honom och någon af dem.

De voro alla, eller åtminstone de flesta, redan gamla män och hade trampat småstadens gator, altsedan de gingo ut i lifvet. Deras vyer voro de allra trängsta; ty alt frisinnadt, alt nytt, som den „nya tiden“ fört med sig, hade af dem mottagits med denna likgiltighet, som kulminerar i ett vresigt: hvad rör det mig! Och kom det något nytt, som värkligen „rörde dem“, som de måste se och betrakta, emedan

det gälde deras egen existens, då reste de sig upp som retade djur, framdrogo alla sina gamla gudar och skreko: se, dessa hafva vi tillbedit så och så länge — skola de icke duga numera?!

Deras resonnemang under „kvarterna“ var så intet sägande, som det någonsin kunde vara. Det rörde sig mest om skvaller från staden, om hvad han eller hon sagt eller gjort, hvad som händt den eller den. Och de relaterade och kommenterade dessa skvallerhistorier och drogo slutsatser med så viktiga miner och så högtidligt allvar, som om det varit rikshändelser de afhandlade.

Han lyssnade emellanåt till deras samtal och försökte göra reda för sig själf, hvad det var som innerst och mest intresserade hvar och en. Det föreföll nämligen honom, som om de alla kommit på orätt plats i lifvet, och han ville af deras samtal söka sluta sig till, hvad hvar och en bort bli.

Men han kunde omöjligt finna något särskildt hvarken hos den ena eller den andra. Det var, som om alla med ängslig noggranhet blifvit stöpta i samma form. En och annan ljusglimt sköt visserligen fram här och där, men bakom den låg alltid självviskheten på lur och förtog all värkan hos iakttagaren.

Hans umgänge med stadsborna i öfrigt inskränkte sig till det minsta möjliga. Man hade delat sig i skilda grupper där i staden — bördsaristokratin, börsaristokratin och embetsmanna aristokratin, eller rättare byråkratin. Hvarje grupp hade sina nöjen, från hvilka de öfriga voro uteslutna. Man kunde inte komma in i den ena eller den andra gruppen utan att ega därtill erforder-

liga egenskaper eller relationer. Men då han icke hade det ena eller det andra, så kunde hans „upptagande“ icke komma ifråga.

Men det var häller icke det, han längtade efter. Han var ingen „sällskapskarl“ och skulle gjort en slät figur i salongerna. Hans inåtvända, blyga, tysta sinnelag passade illa för balerna, där framfusigheten intager hedersrummet och där hvarje allvarligt resonnemang stämplas som dumhet. Han hörde tillräckligt skvaller i skolan och behöfde icke gå och uppsöka det i familjerna.

Nej, det var annan glädje, annat „sällskapslif“ han önskade. Han tänkte med saknad på studentlifvet. Där fans ungdom, värklig ungdom, lefnadslust, förhoppningar och framför alt ärlighet, om där ock fans mycket slagg. Man larmade nog där och förde hela högar af betydelselösa ord till torgs, men bakom låg dock alltid den goda viljan, det rena uppsåtet och öfverskylde mycket.

Men här var det, att antingen sluta sig inom sig själf, lefva sitt lif i tankar och med böcker — eller också börja gå på värdshus.

Han försökte sig på det första — satt troget hemma hvarje kväll och tuggade på sina böcker och förberedde sig på examina, som skulle tagas i framtiden; ty han var fullt och fast besluten att gå så långt som möjligt på den engång beträdda banan. Men han tröttnade snart på detta innesittande för sig själf. Lefnadsglädjen låg ständigt på lur och pokkade på sin rätt.

Och så kastade han böckerna i knuten, skakade

studiedammet af sig och stack sig in på värdshuset.

Början var gjord.

Det var ändå bra mycket trefligare att sitta i den stora välupplysta värdshussalen än i det lilla, skumma rummet, där han bodde. Man slog sig ned i en knut, beställde sin tuting och började studera någon tidning — eller också inlät man sig i lag med någon bekant.

Ty här var man icke så nogräknad med sällskapet eller fäste någon synnerlig vikt vid, hvad som afhandlades. Alt framstod idealiseradt under tutingens inflytande. Man tykte, att plattheten var kvick, att den dumme var intelligent; och man ingick vänskapsförbund, som man sedan rykte på axlarne åt — för att igen nästa gång förnya dem.

Och så denna behagliga känsla när man likasom domnar bort från det värkliga lifvet och lefver ett ideallif för sig i tankarna. När alla sorger, bekymmer försvinna, dunsta bort och endast glada bilder uppfylla ens inre . . .

Blott det icke blir för mycket!

Men det blef det sällan för honom, ty han hade dålig ekonomi. Studieskulderna skulle nu betalas, och lönen var liten.

Men detta senare tänkte icke fordringsegarne på, ty de lågo efter honom jämt och ständigt och unnade honom ingen ro. Han hade ju lofvat att betala den „lilla summan", då han fått anställning, skrefvo de, och de hoppades, att han som ärlig karl uppfylde sitt löfte.

Och han gjorde äfven några krampaktiga försök att vara „ärlig karl“, men det misslyckades alltid. När månaden var slut och han lyfte sin lön, då hade han tusen „egna“ hål att stoppa igen, så det blef aldrig något öfver för de egentliga fordringsegarne. Det var då att skrifva och trösta dem med fagra löften om betalning i framtiden, „då han hade aflagt sina prof och fått en fördelaktigare plats.“

Men „björnarne“ voro icke nöjda med dessa löften. Och så gick det en dag därhän, att han måste gå och tigga en af medlärarne om hans „namn“.

Nu hade han beträdt det sluttande planet, och det bar af nedåt med svindlande fart. Det var märkvärdigt med dessa växlar, de riktigt hakade sig fast i hvarandra. Och sedan förödmjukelserna, som de medförde! Att gå och tigga om „namn“ af personer, som han föraktade, få se medlidsamma blickar, höra tvetydiga anspelningar, ja, till och med förebråelser!

Han var rasande ond emellanåt och beslöt till hvad pris som hälst rycka sig upp ur detta beroende — men det kom aldrig längre än till blott beslut. Ty alla utvägar voro stängda. Den enda, som stod öppen, den att läsa, aflägga sina prof och söka sig bättre plats, den följde han icke. Ty han hade förlorat all lust att läsa. När kvällen kom, då slank han in på schweizeriet, slog sig ned i en vrå, beställde sin tuting och väntade på „bekanta“.

En och annan gång funderade han äfven på att gifta sig. Det skulle med ett slag, trodde han, omgestalta hela hans lif, återgifva honom arbetslusten och lusten att sträfva framåt.

Och det dök då alltid upp ett rosigt, ungdomligt ansikte, omgifvet af blondt, burrigt hår — en fin hvit hand, som höll gardinen tillbaka . . . Och kring denna bild, som i fantasins spegel syntes så klar, så tydlig, grupperade sig andra bilder, den ena efter den andra, leende, ljusa, lockande, tils de så småningom sammansmälte till ett helt, till ett gladt, fridfullt hem, där urbilden utgjorde medelpunkten, och där han såg sig själf sittande vid boken, flitig, med en ljus framtid i perspektiv.

Men en enda tanke på hans ekonomi var nog att omkullkasta alla luftslott och måla alt i svart. Att draga hustru och barn i ett dylikt elände! Nej, nog var det bäst att vara allena och endast ha sig själf att tänka på . . . Och sälja sig, det ville han häller icke.

Det var dock endast under de första åren, han kände sig ansatt af dylika „upprycknings-anfall", som han själf i tankarna benämde dem. De försvunno så småningom och lämnade rum för denna slappa likgiltighet, som karaktäriserar den, hvilken tror, att han ej mer har någon förändring att vänta af lifvet. Han sjönk så småningom ned till nivå med de „andra" — började finna nöje i skvaller och fullgjorde sitt åliggande endast för matens skull. Han blef mer och mer omtykt af eleverna, ty han rörde aldrig vid deras „privilegier", utan lät den rida fram på andras ryggar bäst de ville.

Värdshuset blef snart hans egentliga hem. Där satt han kväll efter kväll vid tutingen, omgifven af sina „vänner". Ty det hade så småningom bildat sig

en stamtrupp omkring honom, en trupp, sammansatt af de mest olika element, men där hvar och en var besjälad af samma människovänliga tanke i afseende å honom: att hålla hans växelsystem vid lif.

Han började äfven förändras till det yttre — blef fet och frodig, medan ansiktsfärgen ömsom var glänsande glatt, ömsom fuktig och mjuk. Han begynte påminna om fadern vid ett vist stadium i hans lif — och helt säkert skall han likna honom fullständigt, innan han dör.

STRID.

I.

I spiseln i Kulla-Gustafs torp sprakade en munter brasa och spred ett angenämt sken i det lilla rummet.

Tätt invid skorsten satt Gustaf själf och täljde på ett yxskaft. Han var en stor, groflemmad karl med små bruna ögon och ett egendomligt drag kring munnen. Den stora, ludna helsingörsmössan höll han på hufvudet, för att det långa, tvärklipta håret icke skulle falla för ansiktet under arbetet. Då och då rätte han på sig, jämkade om mössan och sände en mörk, tjock stråle i spiselvrån.

Ett stycke från honom satt hustrun vid spinnrocken, och framför henne på golfvet krälade tre nästan lika stora barn, njutande af brasan och den angenäma värmen i rummet. Längst bort i andra ändan af rummet satt en halfvuxen pojke och trummade på ett stycke ur långkatekesen.

Ej ett ord växlades, spinnrockens surrande, moraklockans knäppningar borta i knuten, pojkens enformiga rabblande ur katekesen samt brasans sakta knastrande voro de enda ljud, som förnummos.

Plötsligt stannade hustrun spinnrocken, lutade sig öfver rullan och började knäpla om tråden.

Litet emellan gaf hon mannen en förstulen blick under lugg, medan hon nervöst vred på öfverkroppen. Så rätte hon på sig, skakade förklädet rent och vände sig helt mot mannen.

— Är det riktigt säkert, att du inte såg någonting? — frågade hon med en lätt darrning på rösten.

Pojken vid bordet upphörde genast med läsningen och spetsade öronen, men mannen låtsade, som om han icke hört frågan.

En stunds tystnad följde.

— Hvad? — Såg du värkligen ingenting? — frågade hon ånyo, mera djärft och bestämdt.

Mannen rätte sig halft upp, vred tuggbussen till andra sidan och sände en mörk tjock stråle i spiselvrån.

— Nej, förbanningen jag såg någonting, — sade han.

Det blef åter tyst.

— Men hvarifrån sku det där pratet komma då, — sade hustrun halft frånvändt. I går var jag till Lundgrens, och Lundgrenskan berättade, att hon hört sägas, att du nog vet, hvem som tändt på, men att du fått pengar af rusthållarn för att du inte ska säja något vid tinget . . . Jag blef så till mig, så jag inte kunde säja ett enda ord . . . Ack, ack, far, om du vet någonting, så säg det för Guds skull, annars gör du dej och oss andra med olyckliga!

Far stampade i golfvet.

— Förbanningen jag vet någonting, — svarade han. Käringarna må prata bäst fan de vilja!

Han böjde sig djupare ned öfver yxskaftet och började tälja med fördubblad fart.

Hustrun suckade, steg upp och satte spinnrocken undan. Det märktes tydligt på henne, att hon icke var öfvertygad om sanningsenligheten i fars påstående.

Efter en stund steg äfven mannen upp, satte det halffärdiga yxskaftet i spiselvrån, tände eld i lyktan och gick ut ur stugan.

Månen hade nyss gått upp. Himmelen var hög, djupblå med stickande klara gyllne stjärnor. Det var bitande kalt. Från de stora öppna fälten på ömse sidor om torpet gnistrade snön som blankpoleradt silfver, fullbesatt af blixtrande ädelstenar. Den stora granskogen längre bort åstadkom en mörk slagskugga på ängen nedanför.

Det var en härlig kväll.

Med tunga, släpande steg och nedböjdt hufvud vandrade far mot stallet, öppnade stallsdörren, hvarvid en varm äcklig ånga af färskt gödselvatten slog emot honom, samt hängde lyktan på en krok i taket.

Hästen låg redan, men han körde upp den, sopade spiltan ren samt bredde friskt, finhackadt granris på spiltgolfvet. Sedan klättrade han upp på vinden, släpte ned sörpa genom häcken, pysslade ännu litet om hästen och ämnade så gå ut.

Men just som han var i dörren, vände han om tillbaka, gick till hafrekistan, som stod vid väggen, och upptog därifrån en liten bleckask, en gammal karamelldosa, som han försiktigt öppnade.

Två nya, blanka hundramarks sedlar stucko fram.

Han höll upp sedlarne mellan sina fingrar, slätade ut dem, vek ihop dem och slätade ut dem ånyo.

Hästen gjorde en bullrande rörelse i spiltan.

Han spratt till, stoppade hastigt sedlarna i bleckdosan, men lugnade sig strax därpå och upptog dem igen. Så satte han sig ned på kistan, bredde ut sedlarna på knäet och lade bleckasken bredvid sig på kistlocket.

Tankar kommo och gingo. Det var ett förvirradt kaos af orediga bilder från det förflutna i hans hufvud. Han hann knappast börja tänka på en sak, förr än en hel hop andra tankar strömmade in på honom, förvirrade, dunkla tankar från i dag, från längre tider tillbaka och äfven från det tillkommande, från det, som måste komma.

Men ur detta virrvarr upparbetade sig så småningom en tydlig och klar tanke, och den förde honom tillbaka till en natt under den förflutna hösten, en natt, som han aldrig skulle glömma.

II.

Det var i slutet af november. Tröskningarna för året voro afslutade å de flesta ställen, endast i rusthållarens ria hade man ännu litet, som man ämnade spara till längre fram på vintern.

Kulla-Gustaf hade som vanligt besökt stallet på kvällen och skulle just återvända till stugan, då han i halfmörkret fick syn på en skepnad, som kom direkt från rian och sedan smög sig längs husraderna åt rusthållarens till. Han stoppade lyktan under jackan och började tyst förfölja skepnaden, troende det vara en tjuf. Men då han kom tätt inpå den förmenta

tjufven och drog fram lyktan, såg han, att det var rusthållaren själf.

De stannade båda och blickade med skrämda, förvirrade och häpna blickar på hvarandra.

— Jag trodde, att det var en tjuf, — stammade Gustaf förlägen.

— Jasåå — hm — Jag var i byn och dröjde litet länge borta, — mumlade rusthållaren. — Godnatt.

— Godnatt.

Och så skildes de åt, och Gustaf gick och lade sig till hvila och tänkte icke vidare på saken.

Men han hade knapt hunnit somna, förr än man bultade på dörren och ropade att rusthållarens ria brann.

Gustaf hoppade ur sängen, trädde kläderna på och rusade ut.

Rian stod i ljus låga. Folk samlades från alla kanter. Lyktor, pärtor och ljus blänkte i mörkret. Man hojtade och ropade efter vatten, vatten, men ingen tyktes veta, hvarifrån sådant skulle tagas. Från byvägen ljöd kärrbuller och svordomar. Det var herrgårdsfolket, som hämtade sprutor.

Men under tiden utbredde sig elden med blixtens hastighet. Från rian hoppade den öfver till några i närheten belägna hölador; från höladorna till ett torp och från torpet till en bondgård.

Nu blef förvirringen gränslös. Halfnakna kvinnor och barn rusade om hvarandra under höga jämmerrop. Karlarne sprungo som förrykta från det ena stället till det andra. Ingen ordning och ingen sammanhållning existerade. Man fattade tag i en pyts, slängde innehållet i elden och rusade därifrån, eller också

sprang man från den ena till andra och ropade: hämta vatten, vatten — under det man själf gjorde ingenting. Då man slutligen fick sprutorna i ordning, lyckades man dämpa den värsta elden. Men riktigt herre öfver den blef man först vid dagens inbrott.

Då voro rian, ladorna, torpet och åtskilliga af bondgårdens byggnader lagda i aska.

III.

Följande dag lät rusthållaren kalla Kulla-Gustaf till sig.

— Du vet, att det snart blir undersökning angående eldsvådan — sade han. -- Jag hoppas, att du icke pratar om, att du mötte mig så där sent på kvällen . . . Det kunde lända till en hel hop obehagligheter för . . . för . . . oss båda.

Gustaf såg förvånad på rusthållaren.

— Men om de fråga — sade han.

— Fråga? — Hvem skulle fråga om sådana saker, det kan du väl begripa?

Men med detsamma sköt en tanke, snabb som blixten och klar som en solstråle, genom Gustafs hjärna: rusthållaren har själf tändt eld på rian!

Gustaf blef så förbluffad vid denna tanke, att han icke kom sig för att säga ett ord, utan stod där och stirrade med halföppen mun och slapt nedhängande armar.

— Nå, du lofvar väl, att inte säga något? — sade rusthållaren med bortvändt ansikte och tämligen

likgiltigt. Han hade en halftanke på, att han var genomskådad.

— Nej, nej, jag kan icke, jag måste säga sanningen . . . om de fråga . . . Men hvad gör det, inte har ju rusthållaren tändt på.

— Tändt på! — Rusthållaren hoppade högt vid detta ord. — Hvem fan har sagt, att jag tändt på! Men du kan väl begripa, att jag ändå inte vill, att man får reda på, att jag var så sent ute den kvällen . . . Och vill du inte göra, som jag säger, så skall du och din hustru och dina kläppar, ta mig fan, bort från torpet ren i dag. Tror du jag vill ha en sådan åbo, som springer omkring i knutarna, och späjar efter hvar husbonden går, hvasa! . . Och så kan jag låta stämma dig för öfvervåld. Du sprang ju alldeles inpå mig och tänkte fatta mig i kragen. Jag kan säga, att du tänkte råna mig. Och domaren ska tro hvad jag säger, för jag är bekant med honom och länsmannen och alla andra med, som sitta i rätten. Och dig ska man slå järnen på och skicka till Sibirien . . . Tror du inte det — hva?

Nu var Gustaf fullkomligt säker på, att den andre var mordbrännare. Han tänkte ett ögonblick på att säga honom det, slunga honom midt i ansiktet: du är en mordbrännare, ty du har själf tändt eld på rian för att få ut brandstoden för det gamla rucklet! Men han häjdade sig. Han hade den andres väl och ve nu fullkomligt i sin hand och kunde göra därmed hur han ville. Han erfor ett grymt begär att plåga honom, att jaga honom framför sig, lämna honom litet försprång och så igen gå honom in på lifvet — för

att slutligen slå till. En känsla af makt och stolthet intog honom. Han kände sig som en hög herre gent emot den andre, och han upprepade gång på gång i tankarna med grym njutning: tänk, att jag har denne svartskäggige grinande rusthållare, som springer med daggen i handen efter drängarne och rifver pigorna i håret, i min hand!

Rusthållaren betraktade Gustaf skarpt. Men han kunde icke i det grofva, bruna med svart halftums lång skäggstubb betäkta ansiktet upptäcka något, som skulle talat för eller mot honom. Han var ännu icke fullt säker på, om Gustaf genomskådat honom.

— Nåå — sade han otåligt.

— Nej, jag kan inte säga annat än sanningen, goa rusthållarn. Jag kan inte för mitt samvetes skull.

— Samvete! — Drag åt helvete med ditt samvete! — Rusthållaren glömde sig helt och hållet. Han var likblek och stora svettpärlor stodo honom i pannan. Han bet tänderna i hop, så att det knastrade och hötte med sin knutna hand åt Gustaf. — Kom ihåg — röt han — kom ihåg, att du ren i dag ska bort från torpet, ja, ren i denna timme ska stugan vara tom, hör du det! — Sådana karlar som du växa som svampar ur jorden. Jag kan ren i dag få tio i stället.

Rösten stockade sig i halsen och öfvergick till ett fint, pipande läte, icke olikt barnets hesa skrik.

Men plötsligt kom han ihåg sig, ändrade i ett nu taktik och blef lugn samt anslog en smekande äckligt vänlig ton.

— Nej, nej, inte menar jag så illa, som jag säger — sade han. — Ser du, jag är så häftig och kommer

ofta att säga mer än jag tänker. Nog vet jag, att du är en duktig karl, den bästa i hela byn, och att det vore skada att mista dig . . Inte ska vi vara ovänner, nej, för ingen del . . . Men, ser du, jag skulle nu inte vilja, att man finge reda på, att jag var åt rian till den kvällen . . . af flere orsaker, som du inte begriper. — Han trädde alldeles inpå Gustaf och fattade honom i rockuppslaget. — Om du lofvar att ingenting säga, så. — Han lade munnen intill Gustafs öra och började hviska.

Gustaf blef blossande röd.

— Nej, nej, jag kan icke, — sade han med något sväfvande röst och klipte nervöst med ögonen. Han hade icke trott, att saken kunde ta en dylik vändning.

— Åh prat, du kan inte! — Hvad är det för dumheter! — Tänk på, att din gamla häst sjunger på sista versen och att du behöfver en annan. Och dessutom är det alt bra skralt beställdt med dina redskap också. Kärran ser ju ut som en vingskjuten höna, och din körksläda är inte stort bättre. Torpstugan behöfver äfven repareras, men som du vet, står det ju i kontraktet, att inte jag behöfver göra det utan du själf. Åh, det behöfs pengar till så mycket, mycket, käre Gustaf, därför betänk dig nu inte, utan tag . . . Tvåhundra mark! Tänk, tvåå-hundra-mark!

Gustaf stod ock förde mössan nervöst mellan händerna. All känsla af makt och stolthet gent emot den andre var som bortblåst. Han tykte tvärtom, att det nu var rusthållaren, som var den öfverlägsne, som hade honom i sin hand. Ty med detsamma rusthål-

laren nämt om pengarne, hade en dunkel, knapt förnimbar tanke för ett ögonblick berört honom — att han skulle dra det kortare strået i denna strid. Och det var denna tanke, som förlamade honom, ty den kom igen och kom igen och för hvarje gång tydligare och bestämdare, tils den slutligen helt och hållet inkräktade honom. Det var nu bara att muta samvetet, och så började han resonnera med sig själf . . . Ja, det var nog alt sant, hvad rusthållaren sagt, att pengar behöfdes. Hästen var usel — den skulle knapt orka öfver vintern — och redskapen höll på att gå i spilror. Dessutom var det mycket annat, som behöfde köpas . . . Och så skulle dessa två hundra mark förhjälpa honom till något eget, och det var detta han mest önskade af alt. Han hade upplefvat tunga dagar på torpet, ty rusthållaren var en sådan, som tog sju för tu . . . Men nu kunde han slippa honom, kunde få sig en egen stuga någonstans vid sjön, där han sedan skulle lifnära sig med fiske . . . eller hvad som hälst. Det skulle alltid bli någon råd med uppehället, bara han först finge sig ett eget hem. Och dessa tvåhundra mark skulle förhjälpa honom därtill . . . Men om det blefve tingssak af och man tvingade honom att gå fram till domarbordet och lägga två finger fram på bibeln och svära . . . Men så långt skulle det vist icke gå. Rusthållaren var ju så klok i dylika saker, sade man, och skulle nog krångla bort saken redan i början. Han hade ju processat med Gud och hela världen och alltid vunnit. Ja, han hade förut varit misstänkt för att ha brändt upp en villa invid Helsingfors och ett tegelbruk i sin hemsocken, men inte

kunnat fällas af brist på bevis. Så skulle det nog gå den här gången också, ty ingen kunde ju misstänka, att han viste något i saken. Det skulle heta, att elden kommit lös på okändt sätt, och därmed slut. —

IV.

Och där satt han nu med sedlarna utbredda framför sig på knäet. Det hade gått bra vid undersökningen. Man hade inte frågat honom om någonting, och han hade häller ingenting sagt.

Men i morgon skulle det bli ny ransakning af. Det hade kommit en sådan mängd underliga rykten i omlopp sedan den förra ransakningen — rykten, som viste berätta, att han hade reda på hur elden sluppit lös. Huru dessa rykten uppstått och hvarifrån de härledde sig, det viste ingen. De hade börjat smyga omkring under julhälgen, då folket hade så god tid att fundera öfver allting, och sedan hade de spridt sig; nu kände alla till dem.

Nu gälde det. Skulle han fortfarande tiga, eller skulle han yppa, hvad han viste? Han kunde ju neka, envist neka till att han sett någonting, om de kommo fram med påståenden, att han gjort det. Men efter ransakningen skulle det väl bli riktig tingssak af, och då . . . Han stirrade på motsatta väggen. Där fans en liten låda uppspikad, i hvilken han förvarade gamla hästskor m. m. Han såg på lådan, halft omedvetet, och han tykte, att den började anta formen af en bibel, en riktig bibel med messingsknäppen och grofva,

svarta pärmar. Och framför bibeln tykte han sig se en karl, sig själf, som räkte två finger fram och svor . . . ja, han hörde tydligt orden — „så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.“

Han skälfde till, vardt likblek i ansiktet och strök med en häftig åtbörd sedlarna från knäet.

Nej, så långt fick det icke gå!

Han tog upp sedlarna igen, satte dem i lådan och stoppade lådan i fickan. Därefter tog han lyktan och gick ut ur stallet.

Då han kom in, låg hustrun redan i sängen.

Han hängde lyktan på en spik invid skorstenen, trädde mössan på en ås och började därefter klä af sig, säfligt och långsamt.

Då han kommit i sängen, vände han sig tvärt till hustrun och frågade:

— Tror du, att Lundgrenskan ska prata om det där . . . du vet, i morgon för länsmannen?

— Ja, det tror jag vist, — svarade hustrun bestämdt. — Ack, ack, Gustaf, om du vet något, så säg!

— Nej, förbanningen jag vet någonting, höll han på att utropa, men häjdade sig, vände hustrun ryggen och ville somna.

Men han somnade icke. De förra tankarna började åter ansätta honom . . . Hvad gjorde det nu egentligen, om han nekade eller teg . . . ännu i morgon. Sedan vid tinget kunde han, om inte annat hjälpte, yppa, hvad han viste. Då var det ju tid att bekänna, hvad han sett. Men föga skulle det bli tingssak af. Redan i morgon vid undersökningen skulle nog rusthållarn veta ställa det så, att saken blef slut.

Nej, han kunde godt behålla sedlarna och köpa sig en annan häst . . . eller en stuga . . . Och hvad låg det för synd däri, om han nekade eller teg. Gud kunde ju ingalunda fordra, att han skulle berätta hvar rusthållaren gick om kvällarna. Nej, synd kunde det inte vara att tiga . . . Ja, hvem vet, kanske det just var Guds vilja, att han ingenting skulle säga, utan behålla sedlarna. Han hade så många gånger bedt honom om medel till en stuga, och kanske Gud nu på detta sätt ville uppfylla hans bön . . . „Herrens vägar äro outransakliga," som bibeln säger . . . Och förresten var det ju inte sagdt, att rusthållaren tändt på — fast han för sin del trodde det. Han hade ju kunnat vara ute i något annat ärende, som han själf sade . . . Hvad var det då egentligen, som han oroade sig för? För ingenting! Han kunde godt behålla sedlarna och tiga . . . åtminstone till tinget . . . Tinget! Men om han då finge straff, för att han tagit mutor och doldt sanningen . . . Han slog ut med armarna och satte sig häftigt upp i sängen.

— Herre Gud, hvad felas dig, Gustaf, — frågade hustrun ängsligt och rätte sig äfven upp.

— Tig och sof! — Han knuffade häftigt till henne med armbågen.

Straff! Straff! Han tykte sig se länsmannens rödskäggiga ansikte med den plattrykta, lilla näsan grina emot sig från andra väggen . . . Herre Gud, att han inte kommit att tänka på det där förut! Redan i morgon skulle han väl kanske bli fängslad och förd bort med fångskjuts i sällskap med rusthållaren. Och sedan skulle man stänga in honom i ett mörkt

trångt rum likasom andra fångar . . . Men om han nekade, om han ingenting sade, då kunde man ju inte fängsla honom. Ja, det var väl bäst att tiga med altsammans . . . åtminstone till tinget . . . Tinget! Men då skulle man ha honom att svära på bibeln och det gälde hans själs salighet. Han tykte sig se lådan i stallet och där bredvid sig själf, upprepande: så sant mig Gud hjälpe till lif och själ . . .

Han plågades förfärligt. Kallsvetten sprack ut från panna och kinder, och bloden brände som eld i ådrorna. Han skulle så gärna sprungit upp ur sängen och gått ut, men han vågade det icke för hustrun. Han måste ligga orörlig och låtsa sofva.

Han försökte fasthålla en tanke, den nämligen, att han skulle bekänna alt följande dag vid ransakningen. Men denna åtföljdes omedelbart af en annan: tänk om han finge straff för att han tagit mutor och doldt sanningen vid den föregående undersökningen. Han förbannade sig själf för det han emottagit sedlarna. Nu skulle han gifvit alt, alt hvad han egde, om han varit dem kvitt, om han följande dag kunnat stå inför länsmannen med rent samvete.

Han stirrade på stolen, där hans kläder lågo, och i halfmörkret upptäkte han sitt bälte, som var kastadt öfver stolskarmen. Det kunde hjälpa honom från altsammans. En snara upp om åsen och så . . . Men hur skulle det gå med hustrun och barnen . . . Och då skulle alla få veta af, att han var brottslig.

Hans hufvud värkte. Tankarna började förvirras. En dåsig, tung förslappning angrep honom, och han

försjönk så småningom i en orolig af drömmar afbruten halfslummer.

Då han följande morgon vaknade, var det nästan dag. Hustrun stod vid spiseln med ett triumferande leende utbredt öfver ansigtet.

— Ser du, jag hade rätt ändå, — sade hon. — Du har sett någonting och fått pengar också.

Mannen rätte sig häftigt upp.

— Hvad pratar du för slag, käring! — utropade han. Hela hans obehagliga ställning, som för några ögonblick under sömnen varit förgäten, stod med ens tydlig och klar för honom.

— Ser du, när du i natt somnade, så började du prata om eldsvådan, rusthållarn och alt sånt där, som du förut tänkt på. Då viste jag genast, att det inte stod rätt till med dig, för så pratar endast den, som har ett dåligt samvete. I morse när jag steg upp — jag hade inte en blund i ögonen på hela natten — hittade jag den här på golfvet. Hon tog fram asken och höll sedlarna framför mannens ansikte.

Gustaf sprang upp ur sängen.

— Ja, du har rätt, — sade han. — Jag såg och vet nog, hvem det är, som lagade att elden kom lös . . . alldeles säkert vet jag det. Och jag skall också säga det åt länsmannen i dag.

Han kände sig så märkvärdigt glad och lätt. Det var, som om en stor, tung börda rullat från hans skuldra, i och med detsamma han erfor, att hustrun

kände till hans hemlighet. Lifvet föreföll honom så solljust, så leende gladt — ja, det kändes riktigt skönt att vara till, tykte han. Nu fort kläderna på och så i väg till rusthållaren! Där skulle han kasta sedlarna på bordet och säga: tag dem tillbaka, jag vill icke bli menedare för deras skull! Och han skulle icke få något straff, ty rusthållaren skulle nog akta sig för att säga, att han försökt muta ett af vittnena. Ja, alt skulle bli bra igen — som förut.

Och mor satte fram kaffe på bordet, och de drucko och logo mot hvarandra, förstodo hvarandra och kände sig lyckliga som i forna dagar.

EMIGRANTEN.

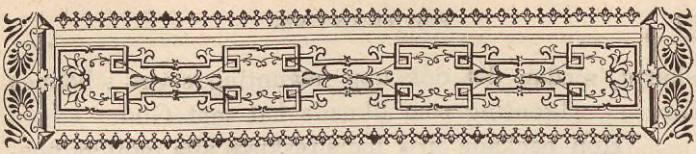

I.

Den „stora dagen“ var inne, då far skulle afresa till Amerika.

Han hade, mot stugan som pant, fått låna tvåhundra mark af en bonde och omkring hundra mark hade han erhållit för sin gamla häst och åtskilligt skräp, som försålts på auktion.

Han var förresten dagens hjälte, far. Man talade icke om stort annat än honom och hans amerikafärd i hela bygden; ty därifrån hade ännu ingen före honom emigrerat. Somliga menade, att han icke var rätt klok; alla höllo dock före, att han aldrig med lifvet skulle återvända därifrån.

Och det trodde äfven mor. Hon gick omkring med tårfylda ögon och ett egendomligt stramt drag kring munnen, likasom om hon varit ond. I sitt innersta hjärta anklagade hon Gud för att ha ingifvit far den olyckliga tanken på Amerika. Hon ransakade sitt inre och frågade sig gång på gång, hvad det var för en stor synd hon begått, som blef så hårdt straffad. Och då hon icke kunde finna någon „synd“, som skulle kunnat ha sådana följder, försvunno tårarne för ett ögonblick och blicken glänste till, trotsigt och

skarpt, medan det dök upp någonting stygt i hennes inre — någonting som liknade hat mot Gud.

Hon packade in i hans reskista alla möjliga obehöfliga småsaker, tanklöst och mekanist, under det vi barn höllo henne gråtande fast i kjolen.

Vi förstodo icke rätt, hvad det var fråga om, men att far skulle fara långt, långt bort till främmande land och dröja där i flere år, det viste vi.

Far själf var ej bättre däran. Han gick från det ena stället till det andra, synade och vände än ett, än ett annat. Emellanåt ställde han sig midt på gården, skuggade med handen för ögonen och stirrade ut åt byn, likasom om han väntat, att någonting skulle inträffa där, som skulle lägga hinder i vägen för hans afresa.

Han försökte äfven trösta mor. — Nog kommer jag tillbaka, Lovisa, nog kommer jag tillbaka, kanske förr än du tror, — sade han. Men tonen lät als icke tröstande. Ty han trodde icke själf på det, han sade. . . . Han ångrade sig, ångrade sig bittert, att han någonsin börjat fundera på Amerika. Men nu var det för sent att ändra beslut. Han skulle i sådant fall bli till allmänt åtlöje i bygden.

När de kommo med bud, att hästen, som skulle föra honom till stationen, väntade, bröto tårarne, som han hittils tillbakahållit, fram och rösten darrade, så att han knapt kunde få fram orden.

Nu var det mors tur att försöka lugna honom. Hon strök med handen längs hans kläder och gjorde några små klumpiga försök till en smekning, medan hon mumlade några obegripliga ord för sig själf.

Så kom hon plötsligt i håg, att han icke hade någon psalmbok med sig. Hon skyndade genast till väggskåpet och tog därifrån en liten, gammal bok, med förgylda kanter och fodral omkring. Det var samma psalmbok, som hon fått af far till fästmansgåfva.

Innan hon lade den i reskistan, slog hon upp den på må få. De verser, som kommo upp, skulle ha afseende på fars framtid, tänkte hon. Och så satte hon sig vid bordet och började läsa med låg, darrande röst, under det vi barn stodo snyftande bredvid.

Far satt på sängkanten och strök litet emellan med sin grofva, valkiga hand tårarna ur ögonen.

„Befall du dina vägar
Och all din hjärtesorg
Åt hans trofasta ledning,
Som styrer himlens borg.
Han, som kan stormen binda,
Och leda böljan blå,
Han kan den väg ock finna,
Hvarpå din fot kan gå".

II.

Det hade kommit bref från far, hade prästen sagt, som emottog posten. Mor rusade genast i väg till prästgården. Åh, hur hennes gamla hjärta klappade, där hon mer sprang än gick längs byvägen.

Hon kunde icke läsa själf, men pastorn uppläste brefvet för henne. Det lydde:

Elskade vän.

Nu kan jag berätta för dej, att jag är i Amerika och har det så bra, så bra. Jag arbetar på en ny jernväg och har 1 och en half dollar om dagen, som ä mycket pengar, för de ä mer än 5 mark; men maten och kläderna och allt annat ska jag ha själf och de ä så dyrt, så man inte får mycke för 1 dollar, som ä 5 mark. Och här ä folk, som ä riktigt svarta, som heter nigrer och andra som ä röda, som heter indjaner, och sjinörn, som ä öfver alla, heter Berg och ä svensk å ä mycke bra karl. Och här ä inte alla lika, som dom birätta därhimma, utan här ä herrar och fruar och drängar och pigor och dagspengsfolk som i finland, som jag alder ska glömma intill döden. Och nu ska du int tro, att jag ä döder eller fördärfvader till lif eller lem, utan jag ä frisk och har hälsan och önskar dig och barnen och alla andra detsamma. Och sku de veta, hur bra här ä, så sku de kom hit allihop, för här förtjänar man pengar. Men komber någon i krakel med sjinörn eller blir sjuker, så får han afsked. Och i nästa vecka ska du få pengar, två pund, som ä femtio mark, som du ska be pastorn ta ut från posten. Och Gud vare med dig och mig och barnen och alla med, för nu måste jag sluta. Din man

August Kärr,

som här kallas till Marks, som ä engelskt.

Mor viste knapt till sig af glädje, då hon hörde, att far hade det så bra. Det riktigt jublade och

sjöng inom henne. — Hur det ändå kan gå underligt till här i världen, — sade hon, medan hon satt och strök det nedskrynklade brefvet slätt på knäet. — Den enas lycka ligger här, den andras där. — Det var säkert Guds vilja, att far skulle resa dit, och därför hade det gått så bra. Hon kände sig riktigt stolt öfver honom. Det, som ingen annan skulle våga, det hade han vågat, att fara dit så långt, långt bort.

Några veckor därefter kom det igen bref från far, och pengar. Han hade det fortfarande lika bra, skref han, så inte behöfde vi vara oroliga för hans skull. Hälften af pengarna skulle mor använda till att betala skulden med, och det öfriga skulle hon behålla för egen del.

Men mor behöll ingenting för egen del, utan gaf alt åt fordringsegarena. Vi kunde nog alltid på något sätt hjälpa oss fram ändå, — sade hon. Det skulle vara en sådan glädje för far, då han komme hem och funne att skulden var betald.

Sedan kom det litet emellan penningebref från far. Det var endast små summor, 25 eller 50 mark, men det var ändå något och visade att han alt fortfarande hade det bra därborta. Skulden blef på det sättet småningom betald, och sedan började mor sätta åsido i kistan. Hon skulle inte, om det ock gält lifvet, tagit af penningarna för sitt och vårt uppehälle. De skulle alla vara kvar, då far kom hem — och det var väl också hans innersta mening.

Men så upphörde med ens alla bref. Det gick en månad, det gick två och tre, utan att någon underrättelse anlände från far. Mor blef orolig. Hvad

månne honom nu fela, tänkte hon. Hon rådfrågade sig hos prästen, och prästen sade, att det möjligtvis berodde på posten eller någonting annat tillfälligt. Hon skulle inte vara orolig ännu, tröstade han.

Och mor kände sig tröstad — men endast för stunden. Såsnart hon kom hem fick oron igen makt med henne. Det kunde inte stå rätt till med far. Kanske var han sjuk — eller kanske död! Hennes hjärta krympte smärtsamt ihop och ångestsvetten pärlade fram på pannan vid denna tanke. Nej, död kunde han inte vara. Så hårdt kunde Gud icke straffa henne . . .

Så en dag kom det bud ifrån pastorn, att det efterlängtade brefvet ändtligen hade kommit. Mor ilade i väg till prästgården med hjärtat uppfyldt af hopp och fruktan. Hon vågade knapt draga andan, då pastorn bröt brefvet och började läsa . . . Men då han slutade, sjönk hon halft medvetslös ned på stolen.

Det var sorgliga saker brefvet innehöll. Far hade råkat ut för en stor olycka: han hade blifvit under ett lokomotiv. Hans vänstra arm hade därvid afslitits vid skuldran, och vänstra foten hade äfven blifvit illa krossad. Man hade fört honom till ett hospital, och där hade han fått ligga i tre månader. Från hospitalet skickades han till fattighuset, och där var han nu i „skrifvande stund“ . . . „Ack, kära mor“, slutade brefvet, „om du kan, så skaffa så mycket pengar, att jag slipper härifrån, ty jag har intet. Jag har det så svårt, så svårt och vill icke dö här i främmande land. Och förlåt mig alla de sorger du

haft och annat och bed Gud, att han hjälper mig härifrån".

Mor skyndade hem, öppnade kistan och räknade öfver penningarna. Där fans jämt 150 mark, men för det kunde far inte slippa hem, hade pastorn sagt. Hon måste således låna, pantsätta stugan igen, så att hon fick summan full.

Och så gick hon tillbaka till prästgården och pastorn skref brefvet och satte in penningarna och skickade det af till Amerika.

Två månader därefter hade vi far hem.

Mor skakade som af frossa, och tårarna skymde hennes blick, då hon skulle hjälpa honom ur kärran.

Herre Gud, så han såg eländig ut. Den ena trasiga jäckärmen dinglade tom längs sidan, och vänstra foten såg ut som en stor klump.

Men han hade dock lifvet i behåll!

Och när mor fått honom in i stugan och satt mat för honom på ändan af fällbordet, där han alltid förut brukade sitta, kände hon det, som en fläkt af vårt forna hemlif dragit genom stugan, som om hennes lefnadslycka ännu icke helt och hållet gått i kvaf. . .

SKVÄTTEN.

I.

Alla människor i socken kände Skvätten, och Skvätten kände också alla. Så långt man kunde minnas tillbaka, hade han varit sig lik. Liten, kobent, kutryggig, med en mun, som ständigt var svart af tobak, och en näsa, som än pekade uppåt, som gaffeln på en jakt, än åter föll ned öfver läppen. Det berodde alt på, hur han drog ihop munnen.

Namnet „Skvätten“ hade han fått därför, att han alltid då han var drucken — och det skedde ofta nog — sade: „ja' har me ein lit'n skvätt“.

Föröfrigt var Skvätten en karl, som hvarken gjorde Gud eller världen någon nytta — och sådan hade han varit ända från den stunden, då han första gången „drog byxor på se'“. Detta senare motsades dock alltid af Skvätten själf, hvilken påstod, att han i ungdomen „arbetat mer än sju andra“. Vare därmed huru som hälst, det är dock säkert, att han numera icke gjorde strå i kors. Hustrun klädde och födde honom, och det hade hon nog gjort altsedan de kommo tillhopa.

Men utom det, att Skvätten var en dålig arbetare, så hade han ännu ett annat fel, nämligen att

han gärna, altför gärna ville se för djupt i flaskan. Men som han hvarken ville eller kunde förtjäna någonting, så hände det, att hans egen flaska ständigt var tom. Det var då att anlita andras. Och den, som kunde detta, det var Skvätten. Från morgon tidigt till kvällen sent var han i rörelse i bygden. Än gjorde han sig ett ärende, än ett annat, men ständigt hade han sitt mål i sikte: att skaffa sig brännvin.

Då han viste, att någon kom från staden, var han alltid till hands. Då ville han hjälpa till att draga kärran i lidret, att vattna hästen eller bära in „sakerna.“ Han fjäskade då från det ena till det andra — sprang omkring som ett tort skinn, fast ingen begärde hans hjälp eller ens låtsade märka hans närvara. Emellanåt låtsade han också fråga, „hur prisen ställd' se nu för tid'n i sta'n“, fast alla viste, att Skvätten icke hade så mycket som ett kattskinn engång att sälja och således inte behöfde veta „hur prisen ställd' se'“. Men alt detta gjorde han bara för att kunna vara med, då „stadssupen“ utdelades.

I höbärgnings- och skördetiden, då husbönderna alltid ge måltidssupen åt folket, kunde man vara säker på att finna Skvätten inkilad mellan drängarna på stugubänken. Och när så husbonden gick laget rundt med flaskan i handen och kom till det ställe, där Skvätten satt, fick sig denne äfven en sår. — „Herre Gud, man kan ju inte annat“, sade husbönderna, „då han sitter där med drägglig mun och hängande läpp“.

Någon gång hände det också, att Skvätten gaf sig till att rent ut tigga brännvin i bygden. — „Söta, goa husbon, gev'in nu åt me ein lit'n sup, ja' ä så

sjuker, så sjuker", sade han då alltid. Och husbonden, som af gammalt viste, att han inte skulle slippa honom med mindre, gaf honom äfven „ein lit'n sup". Och när så Skvätten gick ut och in i en tio gårdar och i alla upprepade samma visa med samma resultat, så nog hände det alt, att han, då han om kvällen gick hem, hade sig en god „skvätt".

Ja, Skvätten var ohjälpligen den värsta fylltratt, som fans i socken. Icke sällan hände det, att det gick dagar, veckor, under hvilka han inte såg en nykter sol. Vid sådana tillfällen gick han aldrig hem till nätterna, utan låg än här, än där, i lador, rior, och, om det var sommar, ute på bara backen. En och annan gång begaf han sig äfven långt utom hembygden och dröjde borta i flere dagar. Vid återkomsten såg han ut som den värsta trashank — som ett bränvinsankare på två ben; man tykte, att han hvarje ögonblick höll på att spricka.

Om hans hustru talade man icke mycket i bygden — fälde ett beklagande ord om henne då och då, men ingenting vidare. Hon var också en kvinna, som inte gjorde något väsen af sig, utan stilla och tyst fördrog sina lidanden. Sjuklig hade hon varit, så långt man mindes tillbaka, men det oaktadt rask vid arbetet. Hon hade haft två barn med Skvätten, men de hade dött i unga år. Föröfrigt sade man om henne, att hon „tjänt herskap" i tiden, men sedan låtit Skvätten „narra sig", så att giftermålet blifvit en nödvändighet.

II.

En dag hade Skvätten igen varit på tiggeri i bygden. Det var redan sent på kvällen, då han traskade af hem. Krokig med slingrande gång gick han längs den smutsiga byvägen, kryssande från den ena sidan till den andra. Emellanåt stannade han och såg sig omkring, likasom för att öfvertyga sig om, att han var på rätt väg. Så började han helt plötsligt springa, en tio, femton steg. Detta var ett säkert tecken på, att han var „värre däran“ än någonsin.

Då han kom hem, var det alldeles mörkt i stugan, och farstudörren stod på vid gafvel. På tröskeln satt katten och glodde emot honom med sina lysande ögon. — „Hvar ä' mor?“ frågade Skvätten halft till sig själf, halft till katten.

Han kraflade sig öfver tröskeln in i farstun och fann där, att äfven stugudörren stod öppen. Han försökte få eld på en tändsticka, men det gick icke. Så tog han ett långt skutt och — snafvade omkull på ett mjukt föremål. „Herre Gud!“ utbrast han och blef spiknykter med ens.

Nu kom det fort eld på tändstickan, och vid dess dunkla sken såg han, att det var hustrun, som han snafvat öfver. Hon låg död på golfvet med fötterna på den ena sidan om tröskeln och hufvudet på den andra. Bredvid henne stod ett till hälften fyldt vattenämbar, i hvars handtag hon höll fast med sin ena hand. Ansiktet var till hälften vändt uppåt.

Mannen försökte lyfta upp henne från golfvet, men han kunde omöjligt kröka sig så mycket, att han fick ordentligt tag i henne. Han kände det, som om han fått en skorpa af järn dragen öfver hela sin kropp. Benen voro styfva som pinnar, och armarna kunde han knapt röra. Han kraflade sig till bänken och släpte sig handlöst ned på denna. Han började frysa, en riktig skakfrossa öfverföll honom. Hu, hu, om han ändå finge fast dörren! Men där låg hon öfver tröskeln — och han orkade omöjligt röra henne.

Han ämnade tända upp eld, men med detsamma kom han att tänka på, att han då skulle få se hennes ansikte, det där hemskt bleka ansiktet med de vidöppna glasartade ögonen och den svartblå munnen, som ett ögonblick stirrat emot honom vid skenet af tändstickan. Nej, han vågade icke tända upp eld!

Med ens spratt han till, blef blek som ett lärft och grep krampaktigt med händerna om bänkkanten . . . Den döda rörde sig, rörde sig! Ja, hon rörde sig riktigt! Han hörde det, se kunde han inte i mörkret.

Som en galning rusade han till andra sidan af stugan, famlade längs väggen, liksom om han velat ut genom denna. Han ville skrika, men kunde omöjligt få ett ljud öfver läpparne. Hans knän darrade, så att de knapt ville bära honom, och han hade en tydlig förnimmelse af, att den döda stod bakom, färdig att gripa tag i honom.

Så bemannade han sig, vände sig om och märkte då, att det var katten, som kommit honom att tro, att den döda rörde sig. Den hade satt sig upp på liket.

Han lugnade sig och kraflade sig tillbaka till

bänken. Han försökte bedja, försökte återkalla i minnet böner, som han lärt i barndomen. Och han påminde sig dem också; men då han skulle börja, drogs hans tankar omedvetet bort till den döda. Så började han på nytt — men nej, han kom icke längre än till de första orden, förr än tankarna åter sysselsatte sig med den döda hustrun. Han upprepade flera gånger för sig själf Guds och Jesu namn, men han kunde omöjligt därvid tänka på Gud och Jesus — utan på den döda.

Så lämnade han med ens alt annat och egnade sina tankar helt åt hustrun. Hurudan hade hon varit mot honom, hon, som nu låg där kall och liflös? Hade hon varit en god hustru? Jovist, mycket god hade hon varit, mycket bättre än han någonsin förtjänat. Hon hade knapt sagt ett enda ondt ord åt honom, ehuru han lefvat som . . . som . . . Han hittade icke på något passande ord att fullborda meningen med, något nog starkt uttryck . . . I början hade hon vist förehållit honom hans dåliga lif, någon gång, men inte ofta — och inte på de senare åren. Hon viste väl, att det inte skulle lönat sig, att det var bäst att tiga och lida . . . Och så irrade hans tankar alt längre och längre tillbaka i det förflutna och blefvo alt ljusare och ljusare. Det föreföll honom, som om en mild, mjuk hand farit smekande öfver hans panna, hans ansikte, ja öfver hela hans kropp. Han tänkte stiga upp, försöka om han nu fritt kunde röra sig; men han ville icke afskaka denna ljufva domning, som bemäktigat sig honom, och så förblef han sittande . . . Men hufvudet sjönk småningom djupare ned mot bröstet, hän-

derna släpte sitt tag om bänkkanten, och tankarna började förvirras. Ännu några ögonblick, och Skvätten sof som ett godt barn ej långt från sin hustrus lik.

III.

Följande morgon blefvo de ej litet häpna i närmaste gård, då Skvätten trädde in, rakad, rentvättad och putsad och berättade, lugnt och på ett helt naturligt sätt, att hans hustru dött den föregående kvällen samt bad husbonden låna honom några mark till begrafningen. Han hade ju en god säkerhet i stugan och kon, sade han, ty de voro båda hans egna, och inga skulder hade han förut. Han framställde sin begäran på ett så egendomligt sätt, att husbonden utan ett ord gick i kammaren och därifrån hämtade en tjugu marks sedel, hvilken han räkte åt Skvätten.

Då denne väl hunnit utom dörren, sade värdinnan:

— De där pengarna får du då aldrig tillbaka, det kan du lita på. Känner du inte Skvätten bättre än så! — Sanna mina ord, så super han upp både den tjugumarken och kon och stugan med, och det fort ändå . . . Men mycket förändrad var han i alla fall, — tillade hon mera för sig själf. — Han såg minst tjugu år äldre ut än i går — på ett sätt, men på ett annat nästan lika många år yngre.

Men Skvätten söp icke upp hvarken tjugumarker, kon eller någonting annat. Han var alldeles förändrad från den dagen. Man kunde inte numera få honom att taga en enda sup häller. — „Jag har

druckit tillräckligt i mina dar", sade han, „så det kan vara slut nu". — Och så började han äfven arbeta — först litet smått med sin egen åkertäppa, men sedermera äfven åt husbönderna i byn. Och Skvätten var ingen dålig karl att „ta uti", det kom man snart underfund med. Och så var han så stilla och tyst, smålog litet emellan — barnsligt, vemodigt . . . När sedan en af byns tjänsteflickor råkade begå ett litet felsteg, tog han både henne och hennes barn till sig. — Det är roligt att ha någon att prata med under de långa kvällarna, — sade han.

ENSAM

I.

Regnet stod som spön i backen, då Erik en eftermiddag i slutet af augusti kuskade in genom porten till den inhägnad, som lik en annan kinesisk mur skilde seminariet från den öfriga civiliserade världen.

Läroanstalten låg vackert vid ån, och dess ståtliga byggnader och välskötta planteringar gjorde på Erik ett godt intryck.

Däremot var förhållandet tvärt om, hvad kamraterna angick. Han hade icke gjort sig någon klar föreställning om dem förut, men han hade dock väntat att finna dem helt annorlunda, än de i verkligheten voro. De föreföllo honom så ytterst bondaktiga, så simpla i sätt och åthäfvor, att han undrade öfver, om de någonsin kunde bli annorlunda. Den breda österbottniska allmogedialekten och det sjungande tonfallet, som de flesta icke förmått bortlämna, skar honom — oaktadt själf bondpojke — i öronen och föreföll honom som den mest skriande ironi mot det „lärda“ innehållet i deras resonnemang.

Senare på kvällen sammanträffade han med nyländingarne. De voro helt annorlunda — raska, ståtliga ynglingar med herremannalikt sätt. Man kunde

knapt hos en enda af dem upptäcka något spår af „bonde“. Men de fleste hade också besökt en eller annan skola förut eller förskrefvo sig från bättre familjer.

Erik gjorde sig genast bekant med dem, och de å sin sida tyktes med nöje upptaga honom bland sig. De sågo strax, att han icke skulle komma att skämma bort kamratskapet. Sedermera erfor Erik dock, att bland nyländingarne funnos många rätt simpla karaktärer, då däremot under österbottningens grofva, hemmaväfda jacka, oftast dolde sig en person, utrustad med både godt hufvud och hjärta.

De första lektionerna voro riktiga högtidsstunder för Erik. Det kunde inte finnas någonting mer nöjsamt, tykte han, än att sitta där och höra på, huru läraren berättade och förklarade än det ena, än det andra. Och att svara på frågorna var ju så lätt. De framställdes så enkelt och lättfattligt, att till och med ett barn bort kunna förstå dem. Han förundrades storligen öfver de kamrater, som stodo svarslösa vid dylika frågor.

Men småningom började lektionerna förlora sitt behag. Han nödgades börja läsa och förbereda sig, ty förkunskaperna räkte inte till längre. Han hade nog läst åtskilligt, men mest för sitt nöjes skull, icke för att lära och minnas. Men nu gälde det att läsa och kunna tillgodogöra sig det lästa, och därmed var det slut med det „roliga“ i undervisningen.

Kamraterna hade det bättre nu. De hade tagit saken på allvar från början, och därför hade de en fast och säker grundval att bygga på. Alt det nya

som kom, föreföll dem helt klart och som en naturlig följd af det förut lästa, då det däremot kom, så att säga, som någonting oväntadt för Erik. Men han höll sig dock alltid i jämbredd med de främre, ty han hade godt hufvud och en god portion fåfänga, som icke tillåto honom att „lämna sig efter".

Själfva lifvet vid seminariet kunde han aldrig finna sig i. Han hade i hemmet fått följa sin egen vilja, gå och komma då han ville -- såvida han icke försummade arbetet.

Men här var det helt annorlunda; här stod man ständigt under kontroll. Till och med måltiderna öfvervakades af lärarne, för att „man skulle lära sig äta som folk", som det hette. Och det var icke nog med att lärarne utöfvade kontroll, äfven kamraterna gjorde det sinsemellan. Där fans öfver- och där underdejourer, som alla hade något att säga öfver de andra. Där existerade ett fullkomligt systematiseradt spioneri. Den minsta, oskyldigaste och hemligaste handling — eller rättare yttring af själfständighet och egen vilja — blef uppdagad och straffad. Följden däraf var, att hvar och en slöt sig inom sig själf och betraktade alla andra som fiender. Eller också bildade man små kotterier, där hvar och en kunde fullt lita på den andra, och där hvar och en hade sig anförtrodt att öfvervaka den allmänna — d. v. s. kotteriets — säkerhet gent emot alla dem, som icke hörde dit. Hälst höll man sig dock för sig själf och gick och „lurade" på de andras göranden — för att kunna uppsnappa något felsteg. Ty om man själf kom „fast" — och det gjorde man alltid, då lefnadslusten visat äfven

den minsta benägenhet att skena öfver skacklarna — så kunde man, ifall man icke skvallrade för att fria sin egen rygg, eller för att få „bröder i olyckan“, åtminstone gå med den trösten, att den och den har gjort detsamma eller liknande och vid tillfälle så . . .

Med stadsborna hade seminaristerna ingen som hälst gemenskap. De betraktades af de förra som det lilla samhällets parias. Äfven den minsta knuthandlande, som knapt kunde skrifva sitt namn, fordrade, att seminaristen skulle lyfta på mössan för honom på gatan. Och gjorde han det icke, hette det, att han „sturskades“ och „trodde sig vara någonting“. — Engång inträffade det till och med, att en handlande slog mössan af hufvudet på en seminarist, som icke gjorde min af att hälsa!

Det var småstadsbrackianismen i all sin härlighet.

Ehuru Erik, som sagdt, aldrig kunde finna sig i seminarielifvet, så blef det dock honom med tiden drägligt. Han lärde sig så småningom hyckla, ljuga, krypa och — spionera likasom de andra. Under religionstimmarna satt han med händerna i kors och hufvudet på sned och lyssnade så andäktigt till de torra dogmatiska utläggningarna, som om de värkligen anslagit honom — ehuru han innerst, likasom de flesta andra, hatade dessa timmar, för hvilka de måste inplugga dussintals med bibelspråk och lära sig volymer af „anteckningar“ utantill.

Emellanåt stack trotset fram, och han kände ett oemotståndligt behof att göra någonting „straffvärdt“, någonting för hvilket han skulle komma „fast“. Vid dylika tillfällen begaf han sig alltid med bössan på

axeln långa vägar utom staden, dröjde borta öfver natten och bad likgiltigt „öfverdejouren“ gå och skvallra, „om han ville“.

Hvarje vår, då han reste därifrån, sade han till sig själf: i höst kommer jag inte hit mer. Men då han väl kommit hem, ändrade han genast tanke.

Det var ändå bättre att vara seminarist än att gå där och träla som en dräng i hemmet.

II.

Och nu hade han gått igenom anstalten. Det riktigt jublade och sjöng inom honom. Nu var han fri, fri från detta fyraåriga slaflif, fri att träda ut i världen och försöka hvad han dugde till. Han skrattade åt de af kamraterna, som sade sig ha ledsamt att skiljas från seminariet. Ledsamt, efter denna idiotanstalt, där lärarne gjorde alt för att förfäa eleverna, och där eleverna förfäade hvarandra sigemellan! Han kunde icke finna ord nog starka att uttrycka sin afsky för lärovärket. Han hade ingen tanke för det goda, han åtnjutit af anstalten och dess lärare; han tänkte endast på de lidna oförrätterna, som nu, sedan han kunde öfverskåda det hela och omdömesförmågan blifvit mer utvecklad, framstodo i sitt rätta ljus. Han hade en bitter känsla af, att hans karaktär skulle tagit en annan riktning, om ledningen varit en annan. Det föreföll honom, som om han tappat bort den bättre delen af sig själf, utan att veta hvar han skulle uppsöka den. Han hade vist fått kunskaper,

men de lågo inom honom såsom ett dödt och ofruktbart ting, öfver hvars egande han icke erfor någon glädje. Ty all självständighetskänsla, utan hvilken alt vetande är intet, hade blifvit totalt kväfd, och i stället hade man lärt honom hyckla, ljuga och misstro alt. — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Erik erhöll plats vid en folkskola i Nyland. De hade inte haft någon skola förut i socken, och befolkningen stod därför tämligen lågt.

Skolhuset låg på en kal kulle i midten af socken, ej långt från kyrkan. Det bestod af en skolsal, två rum och kök samt en vindskupa. Vid uppförandet hade man tydligen följt den principen att använda så litet pengar och så liten tid som möjligt. Den såg rätt rucklig ut hela byggnaden, och inredningen var mer än lofligt primitiv. Och så ful omgifning sedan! Inte ett trä eller en buske, bara sten och sand och lera.

Men det skulle alt komma att bli annorlunda, tänkte Erik. Han skulle plantera dit fruktträn, bärbuskar och blommor. Och så skulle han uppodla den lilla täppan, ett stycke från skolhuset, som var en del af hans lön, samt bryta bort de mesta stenarna från skolgården.

Inskrifningsdagen var en riktig högtidsdag för Erik. Han föreföll sig själf lik en konung, hvilken emottager sina undersåtar i sitt slott. Bondgummorna nego så djupt, så djupt, när de presenterade honom sina telningar, och så talade de, förlägét och halft urskuldande, om att det väl var litet skralt med in-

nanläsningen, men att läraren kanske skulle ha öfverseende . . . De rika hemmansegarene lade bort sin öfversittare ton. De kände med sig, att det här var något annat än byskolmästaren och byskolan.

Och Erik gick omkring som ett solsken, pratade vänligt med gummorna och klappade gossarne under hakan samt ledde dem vid handen till deras platser. En och annan värdinna inbjöd han i sin enskilda kammare, där en madam, enkom engagerad för detta tillfälle, höll kaffet i beredskap. Och när de sedan sutto och drucko, berättade han om sin seminarietid, om sitt hem och sade, att han nog skulle försöka bjuda till, att de skulle bli nöjda med honom o. s. v. Och gummorna lyssnade med händerna i skötet, andäktigt och smått vördnadsfullt, och när de sedan kommo hem, sade de, att en bättre lärare hade de aldrig i lifvet kunnat få. Med honom kunde man ju tala som med sitt eget barn . . .

När Erik den kvällen lade sig till hvila, tykte han, att han aldrig i lifvet känt sig så belåten med sig själf som då. Nu först förstod han, hvad det ligger för en tillfredsställelse i att arbeta för andra och hålla sin egen person i bakgrunden. Under hela denna dag hade han icke egnat en tanke åt sig själf, utan ständigt haft andras väl för ögonen. Han hade så många gånger hört sägas, att människans plats i samhället är likasom kuggens i urvärket. Nu först förstod han det riktigt. Ty nu var han själf en sådan där kugg, som grep in i det allmännas gång. Ja, han var till och med en af de mer viktiga, tykte han. Han hade ju fyrtio människoämnen i sin hand och kunde leda dem hur han ville, till godt eller ondt.

III.

Dagar, veckor och månader gingo. Eriks entusiasm för sitt kall började så småningom svalna af. Arbetet var ansträngande, men frukterna ytterst ringa. Han sköt i främsta rummet skulden för denna senare omständighet på barnen själfva. De voro dumma som nöt, rent af idiotiska, tykte han, och i hemmen gjorde man alt för att ytterligare förslöa dem. Men han måste äfven erkänna, att han själf till en god del bar skulden för det dåliga resultatet. Han hade icke den „rätta metoden“, tykte han, och så saknade han, och det var det värsta af alt, intresse och lust för sitt arbete. Han undervisade numera helt mekaniskt; han lärde, emedan han måste göra det, emedan han åtnjöt lön därför. Det föreföll honom, som om han stått och vefvat på ett positiv. Tonerna kommo fram, förklingade ut i rymden, i skolsalen, uppfattades af en och annan och behöllos i minnet, medan de andra, de flesta, likgiltigt läto dem surra sig förbi, utan att uppfatta någonting alls. Icke så få funno till och med musiken olidlig och skulle hälst sett, att han alls icke vefvat på positivet.

„Metoden“ den funderade han mycket öfver. Han hade en obestämd känsla af, att skulle han gå till väga på annat sätt, så skulle äfven resultatet bli annorlunda. Men han vågade icke börja experimentera på egen hand. Ty om det misslyckades, skulle hela skulden återfalla på honom själf. Nu däremot,

då han körde längs den gamla, beprövade vägen, som blifvit honom utvisad, kunda han två sina händer och låta seminariet bära ansvaret. Det var fegheten och osjälfständigheten, som här kommo till heders.

Hans goda namn och rykte, som han förvärfvat på inskrifningsdagen, hade till största delen försvunnit. Det hade nämligen inträffat, att han nödgats behandla en och annan pilt litet strängare, och detta hade med ens nedsatt hans anseende hos de gamla. Han var icke mer den „snälle, präktige läraren, med hvilken man kunde tala som med eget barn", utan han var en sträng, orättvis buse, som slog de små „fördärfvade". Han blef ovänligt bemött, då han gjorde besök i hemmen, och däremellan förtalade man honom och gaf ständigt barnen rätt i deras klagomål. En och annan gång kunde det till och med inträffa, att en rusig karl kom in i skolsalen under lektionen, ställde till oväsen, påstående att Erik oförskylt slagit eller luggat hans son samt fordrande räkenskap därför. Det kom till krakel, karlen blef utföst — en härlig syn för barnen!

Ensamheten började äfven kännas tryckande. Han hade intet umgänge, ty med bönderna ville han icke umgås och med herskapet fick han det icke. Det var prästens, länsmannens, ett par adliga godsegare och några andra, som utgjorde traktens societé. Man samlades om vinterkvällarne än hos den ena än hos den andra — men låtsade alltid, som om Erik icke funnits till. En och annan gång hände det vist, att han blef bjuden till prästgården, men det skedde all-

tid då, när inte andra voro inbjudna. Man betraktade honom som en litet mer upplyst bonde, med hvilken man väl kan byta några ord, ifall man händelsevis möter honom på landsvägen, men hvilken man icke kan inbjuda i sin salong.

Där funnos några hemmansegare i närheten, som — utom att de voro förmögna — höjt sig en smula öfver mängden, så att de höllo tidningar och försökte följa med sin tid. Hos dem brukade Erik emellanåt tillbringa en och annan kväll. Men deras sällskap tröttade honom i längden, likasom han tröttade dem. De hade alt för litet gemensamt med hvarandra.

Och så slöt han sig inom sig själf. Låg om kvällarna utsträkt på soffan och läste romaner eller satt fullkomlig sysslolös och ruggade fram och åter i gungstolen, medan han i inbillningen skapade sig nöjen, som värkligheten nekade honom. Han drog fram, den ena bilden efter den andra, formade om den, förstorade eller minskade den, alt efter som hans sinnesstämning för tillfället fordrade, under det han ständigt ställde sig själf som medelpunkt i dessa bilder.

När de hade bal på herrgården eller hos prosten, så då var han alltid med.

Han står där i salongen i eleganta svarta kläder med det tjocka, bruna håret tillbakastruket och det vackra hufvudet litet på sned, som hans vana var i värkligheten, under det han betraktas med beundrande blickar af gamla och unga . . . Och så spelar musiken upp en yrande vals, och han går fram, lugnt och ledigt, till den vackraste fröken och bjuder

henne med en elegant bugning upp till dans. Och hon känner sig smickrad, lycklig och lägger förtroendefullt sin hand på hans skuldra, och han för henne kring i hvirflande fart på det bonade golfvet, medan hon följes af de andras afundsjuka blickar.

Eller också står han ensam i ett af sidorummen och blickar tankfullt ut genom fönstret. Plötsligt öppnas dörren och in träder „hon", hög och smärt med blixtrande svarta ögon och ett stolt drag kring munnen. Hon ryggar smått skrämd tillbaka, då hon blir honom varse. Men han träder fram till henne, fattar hennes hand och . . . och rösten stockar sig i strupen. Han kan icke få fram ett enda ord. Men hon vet så väl, hvad han vill säga, hvad han menar. Och stoltheten försvinner som snö för majsol, och hon kaster sig full af glädje i hans armar. Hon är hans — — — — — — — — — — —

På detta sätt satt han och drömde dag efter dag, tils det så småningom uppstod ett slags drift hos honom att blanda bort värkligt och ovärkligt. Ett begär att bedraga sig själf alstrades, och han kom slutligen därhän, att han njöt af detta självbedrägeri mer, än han skulle gjort, om det varit värklighet.

Men detta drömlif gjorde honom alt mer och mer oduglig för värkligheten, den värklighet nämligen, som han hade att göra med — tjänsten. Lektionerna blefvo för honom riktiga plågostunder, och eleverna föreföllo honom såsom något orent, hvilket icke hörde till hans värld. Han blef nervös och otålig och gjorde sig emellanåt skyldig till öfverdrifven stränghet, emellanåt åter till den mest slappa likgiltighet.

En och annan gång tog det sunda i hans natur ut sin rätt, och han kände sig nästan skrämd för sig själf. Hvarthän skall detta leda, detta drömmeri? — frågade han sig själf. Och förståndet gaf honom mycket riktigt det svaret, att det skulle leda därhän, att han blefve en fullkomlig odugling. Men i stället för att låta sig varnas af detta svar och försöka bjuda till att ta lifvet sådant det är, uppfyldes han af bitterhet. Det var ju icke hans fel, att han icke dugde till skollärare. Och var det hans fel då, att man såg honom öfver axeln och icke unnade honom ett enda värkligt nöje? Nej, en martyr var han för ståndsfördomar och Gud vet inte hvad. Och så njöt han igen i tankarna af detta martyrskap, sålänge tils åter ljusare och gladare bilder uppfylde hans inre . . . . .

IV.

Erik hade fått en vän.

Det var en orolig, missbelåten och inbilsk person, som trodde sig skapad till alt möjligt, utom till det han blifvit — inspektor. Han hade varit student, men af ekonomiska skäl nödgats afbryta sina studier och gå in vid Mustiala landtbruksinstitut. Därifrån hade han på direktorns rekommendation erhållit plats som inspektor hos en af traktens godsegare.

Erik och Holm trifdes väl tillsammans. Icke därför att de skulle blifvit värkliga vänner, ty därtill voro de altför egoistiska och tänkte alt för mycket

på sig själfva, utan därför att den ena kunde tjänstgöra som afledare för den andras missbelåtenhet. Det började kännas tungt för Erik i längden att ligga och grubbla öfver sina orättvisor och vara martyr, då han inte hade någon, inför hvilken han kunde utgjuta sig och framlägga martyrskapet. Men nu hade han fått en. Och nu gälde det att lägga hela sitt lidande i dagen. Det kändes så tröstande, nästan angenämt, att veta med sig, att det fans någon, som lyssnade till ens klagan, som uppfattade den och, hvad bättre var, som delade den.

Samma var förhållandet med Holm. Han hade också gått miste om „lifvets glädje". Tidigt utkastad i världen utan skydd och stöd, hade han fått ta sig fram på egen hand, någongång visserligen litet underhjälpt, men då alltid på ett sätt, som gjorde hjälpen till en tiggargåfva. Och så hade han inte fått följa sin böjelse och studera fortsättningsvis, utan nödgats egna sig åt landtbruket, som han afskydde, samt gräfva ned sig på landsbygden med idiotismen i perspektiv. — Men jag bryr mig inte ett dugg om det, slutade han vanligtvis; — det ska ju alltid finnas dem, som måste gå under, för att brackorna ska slippa fram. —

Emellanat hade båda en plågsam känsla af, att den andra icke lyssnade till utgjutelserna, utan funderade ut nya för sig själf under tiden eller också satt och njöt af den „stämning" han trodde sig ha framkallat hos kamraten. Då kände de sig värkligt bittert stämda, då tykte de sig vara värkligt ensamma. Ty allra innerst hos dem fans det någonting,

som sade, att de icke hade några skäl för sin klagolåt, att de i grunden icke behöfde känna sig olyckligare än alla andra i deras ställning. Ja, Erik smått skämdes emellanåt öfver sina jeremiader, ty det tjänade ju i det hela taget ändå icke till någonting, att så där högt utskrika sin missbelåtenhet.

Emellanåt diskuterades äfven andra saker — literatur, konst och isynnerhet religion. Holm egde ganska stor beläsenhet och vidgade vyer. Men han var här, likasom i alt annat, mycket ensidig. Han hade endast följt med en gren af literaturen, den radikala, och betraktat religionen endast med „fiendens“ glasögon, och därför saknade hans åsikter också den öfvertygande kraft och stadga, som erhållas, då man undersöker en sak från alla sidor.

Erik hade nog också läst åtskilligt, men det var mest gamla romanluntor eller populärt vetenskapliga arbeten, böcker, som stått att erhållas från seminariets bibliotek. Om den nyare romanliteraturen, hvad den vill och framhåller, det hade han icke mycket reda på.

Det var därför med begärlighet han lyssnade till Holms utläggningar och förklaringar. Det gaf genklang i hans själ. Det var ju hans eget jag, som här afmålades, missförstådt och föraktadt. Det var hans egen fruktlösa längtan efter frihet och lefnadsglädje, som här skildrades.

Men någon fullt „troende“, som Holm kallade det, blef han icke. Sålänge Holm berättade, var han fullkomligt öfvertygad om sanningen i hans påståenden. Men då han kom för sig själf i ensamheten

och började reflektera däröfver, började samla intrycken till ett helt, då föreföll det honom, som om någonting fattades däri. Och det, som fattades, var just stommen, kärnan, omkring hvilken det öfriga skulle grupperas för att bilda det hela.

Så började han själf läsa de böcker, hvilkas innehåll han i hufvudsak redan kände genom Holm. Att läsa själf är någonting helt annat, än att låta andra läsa och höra på. Det blir mer påtagligare, mer lefvande, man kan lättare och tydligare fatta, hvad författaren vill och åsyftar, då ingen står emellan honom och den läsande.

Men han hade svårt att skaffa sig böcker. De voro dyra, och lönen var liten. Han måste stundom undvara det nödvändigaste för att kunna skaffa sig en bok. Holm lånade visserligen alla sina, men de voro häller inte så många. Han hade för det mesta läst på lån, han också.

Läsningen skänkte honom visserligen, hvad han hoppats, en öfverskådligare och klarare bild af det, som han ville veta, men tillfredsställd kände han sig icke. Han kunde omöjligt få ihop det till någonting bestämdt, någonting påtagligt, af hvilket han skulle kunnat bilda sig en åsikt. Det kändes för honom, som om han flutit omkring på en upprörd sjö, utan att kunna nå hvarken botten eller land.

Skulle han närmare känt sig själf, så skulle han funnit, att det var hans romantiskt anlagda natur, som gjorde, att han icke rätt kunde uppfatta det lästa. Han var icke i stånd att betrakta slagskuggan ensam för sig, han skulle tillika se på dagern bred-

vid, tils de så småningom flöto tillsammans, skuggan och dagern. När han läste en gripande värklighetsskildring, så erkände han nog inom sig själf, att den var sann, att den var värklighet, som där skildrades. Men då han kommit till slutet, glimmade bakom total intrycket någonting romantiskt, som alls icke hörde dit, men som honom omedvetet följt med under hela läsningen och som förstorades alt mer och mer, tils det slutligen lade sig som en slöja öfver skildringens värklighet. — Det var denna hans benägenhet att vilja bedraga sig själf, att blanda ihop dröm och värklighet, som gick igen äfven här och „förlamade“ honom, då han skulle bilda sig en åsikt.

Samma var förhållandet i religiösa saker. Holm var ytterst frisinnad i detta afseende och försökte äfven bibringa Erik sina åsikter. Och Erik var ingen otacksam lärjunge. Tvärtom omfattade han med entusiasm alt det „nya“, Holm framlade för honom, under det han inom sig förvånades, ja, nästan skämdes, att han icke kommit att reflektera däröfver förut. Men det var endast till förståndet, så att säga, han blef fritänkare; hjärtat hängde fortfarande kvar vid den religiösa föreställningen från hemmet — vid „tron“.

Så hade han ända från barndomen haft för vana att läsa välsignelsen hvarje kväll, då han gick till hvila. Det där var ju barnsligt, pjoskigt och tjänade till intet — det viste och erkände han. Men då han första gången skulle somna utan att rabbla upp den sedvanliga bönen, kände han det, som om han ämnat begå ett brott, som om han ämnat bedraga

någon. Han vardt orolig, fick icke sömn och knäpte slutligen ihop händerna och läste — för att omedelbart därefter förakta sig själf.

Det var icke därför, att han skulle lämna bort en till half natur blifven vana, som han kände sig orolig, utan det härledde sig däraf, att han i sitt innersta hjärta icke kunde tro på det, som förståndet tydligt och klart sade honom vara fullkomligt rätt.

Sålunda var hans själ ständigt upprifven af strider och slitningar. Det var tvänne makter, som ständigt slogos om herraväldet i hans inre, förståndet och hjärtat, utan att någondera fick öfvertaget öfver den andra. Det, som förståndet vann den ena stunden, det återtog hjärtat den andra och tvärtom.

Under dessa strider hade han visserligen en dunkel förnimmelse af, att man ur själfva lifvet skall bilda sig en åsikt och en karaktär, men då han förstod, att detta icke kan ske på en dag eller på ett år, tänkte han icke vidare därpå. Hans tillvara var så enformig, så begränsad och trång, tykte han, att man däraf icke kunde samla några erfarenheter.

V.

Erik hade äfven sockenbiblioteket om händer. Det var ett riktigt äkta „sockenbibliotek“ — gamla, trasiga luntor, af hvilka en icke så ringa del daterade sig ända från sjuttonhundra talet. Erik framställde en gång till kommunalstämman om ett litet anslag för inköp af några nya böcker samt för inbindning

af de gamla. Men han fick afslag. En bonde motiverade sin vägran med orden: läs upp de gamla först!

Biblioteket anlitades förresten också mycket litet. Det kunde gå månader, utan att Erik behöfde låna ut en enda bok. Läslusten hade ännu icke vaknat i socken. Man nöjde sig fortfarande med postillan och långkatkesen och ansåg alt där utöfver för ondo.

En söndags eftermiddag, då Erik låg och läste på soffan, knackade någon på dörren, och omedelbart därefter intrippade en liten fruntimmersskepnad, som med en kokett knix på nacken hälsade och bad att få låna en bok ur biblioteket.

— Hurudan bok? — frågade Erik. Roman, resebeskrifning eller — andaktsbok, tänkte han skämta, men häjdade sig helt plötsligt utan att veta hvarför.

— Hälst en roman . . . men en treflig. —

Erik började gräfva i skåpet. — En roman? — Ja, der funnos visserligen några kristligt sedliga berättelseböcker, men om de voro trefliga, det var en annan fråga. — Under tiden han sökte, kastade han då och då en blick från sidan på henne, där hon stod bredvid och väntade.

Hon var af medellängd, smärt med breda, gungande höfter och starkt fyllig barm. Ansiktet var rundt, fylligt och finhylt, och ögonen hade en egendomlig obestämbar färg — emellanåt blå, emellanåt alldeles mörka. Det ramsvarta håret var slätt kammadt och låg stramt öfver pannan, hvilket gaf det lilla, runda ansiktet en ovanligt allvarlig prägel. Föröfrigt låg det öfver hela hennes person någonting

mjukt och vekt, som värkade tilltalande på betraktaren.

— Se här fins då åtminstone en! — Han drog fram en på karduspapper trykt sliten, subbig bok, slog upp tittelbladet och läste med hög röst:

„Den förlorade ringen
eller
Gud låter icke gäcka med sig.
En berättelse,
sammanskrifven för den mognare ungdomen
af
Nils August Kröger.
Pastor.

De skrattade båda — och det föreföll Erik med det samma, som om de varit bekanta redan i flere år.

— Nej, den ville hon icke ha. — Fans där inte någon annan? —

— Hm — ja — nog borde här ju finnas. — Han började söka på nytt. — Men plötsligt slog han igen skåpdörren med en smäll och hoppade ned af stolen.

— Nej, vet . . . fröken — han viste icke rätt, hvad han skulle kalla henne till, ty hon bar duk; — här fins värkligen inte någon bok, som är värd att läsas — eller som ni skulle tycka om, rättade han sig. — Men jag skall låna er en af mina egna.

Han bad henne sitta ned samt gick till bokhyllan och tog därifrån Tavaststjernas Barndomsvänner, som utkommit föregående år.

— Har ni läst den här? — frågade han och räkte henne första delen.

— Nej, — är det en treflig bok?

— Jaa — det är alt hur man tar det. Jag för min del tycker, att det är en af de bästa böcker, man kan läsa.

— Nå, då är ni väl god och lånar den åt mig?

— Javist — det är just meningen. — Men det är inte alls sagdt, att ni kommer att tycka om den. Ser ni den är litet så där . . . det vill säga, den är icke just romantisk, utan mer . . . . mer . . . sorglig, — klämde han slutligen till med.

Hon nickade, likasom om hon förstått, hvad han menade.

Så räkte han henne andra delen.

— Den också?

— Ja — de höra tillsammans.

— Jaså. — Hon tackade med den där smått koketta knixen på nacken, sade adjö och gick.

Då hon kom i dörren, vände hon sig om, smålog, så att de hvita tänderna glittrade fram bak de röda, svällande något fuktiga läpparna, och sade:

— Jag skall nog akta den.

— Åh!

Då hon gått ut, rusade han in i andra rummet, därifrån man kunde se framåt landsvägen. Och där stod han sedan och följde henne med blicken, så länge han kunde se en skymt af henne.

— Hvad månne det är för en? — sade han högt för sig själf. — Helt säkert någon ny piga från herrgården, fullföljde han tyst i tankarna. — Med detsamma varsnade han en af sina elever, som kom gående åt skolan till. Han inväntade honom, öppnade fönstret och ropade pojken till sig.

— Hör du, Anders, vet du hvem den där kvinnan är, som du nyss mötte på vägen?

— Jo—o, svarade Anders.

— Nå, hvem är det då?

— He ä sömmerskon från „gården".

— När har hon kommit?

— I ader vikun, sku' ja' tro.

— Jaså, bra.

Han stängde fönstret igen och gick tillbaka i sitt rum, där han kastade sig på soffan och började fortsätta med sin afbrutna läsning.

Men det var märkvärdigt, han kunde icke hålla tankarna tillsammans numera. Han läste helt mekaniskt de toma orden, utan att fästa sig vid hvad de betydde. Han satte sig upp, sträkte på sig och gick ett par slag kring golfvet. Så begynte han läsa på nytt. Men nej, det var omöjligt.

Så slängde han boken ifrån sig, satte händerna för ansiktet och lät bilden träda helt fram — bilden af den mjuka, veka flickan med det runda, finhylta ansiktet, som varit där nyss. Det var hon, som förströtт honom. Han viste det nog redan under läsningen, ehuru han icke velat tillstå det för sig själf.

Men nu gjorde han det. Ja, han kallade ännu till på henne, drog henne närmare och närmare i tankarna, tils han slutligen tykte sig känna hennes mjuka, runda kind hvila mot sin. Han vågade icke taga händerna från ansiktet, ty han viste, att i samma stund han gjorde det, skulle bilden försvinna, dunsta bort.

Så låg han länge och drömde. Den ena bilden

efter den andra dök upp, först dunkelt, otydligt, likasom i ett töcken, men så alt klarare och klarare, tils de slutligen framstodo nästan som påtagliga värkligheter. Det var icke om henne ensamt han drömde, men hon utgjorde dock medelpunkten, kring hvilken de andra bilderna grupperades.

När han slutligen steg upp, kände han sig tung och matt som dagen efter en glad kväll.

Det började bli skumt i rummet. Han tände eld på lampan, satte sig vid bordet och begynte korrigera elevernas skrifhäften.

VI.

Följande söndag kom hon igen och sedan fortsättningsvis söndag efter söndag, och för hvarje gång skulle hon ha „en ny bok“. Eriks lilla skönliterära bibliotek blef sålunda snart genomläst, och sedan var det för honom att anskaffa nya böcker. Ty han skulle icke för sitt lif velat säga till henne, att han icke kunde stå till tjänst med flere. Ofta måste han ge bort sista slanten för att ha en bok till hands, då hon kom.

De samtalade sällan utöfver det nödvändiga med hvarandra. Men det uppstod dock en viss slags förtrolighet dem emellan. Det var, som om de känt med sig, att de hade någonting gemensamt, som de blott behöft kläda i ord för att fullt förstå hvarandra.

För Erik hade hon nu blifvit som ett „nytt lif“, så att säga, — icke i värkligheten, utan i — dröm-

marna. Hon var numera den punkt, kring hvilken hela hans lekfulla fantasi svängde sig.

Då han kom in i sitt rum efter slutad lektion, inbillade han sig, att hon stod därborta vid skrifbordet och ordnade skrifbordsprydnaderna. Då gick han alltid småleende fram till henne och sade: se så, låt det där skräpet vara nu och kom hit och sätt dig bredvid mig i soffan! ... Eller också ställde han henne där i andra rummet, i hennes rum, att syssla med blommorna eller att sitta vid symaskinen, medan han stod bredvid och såg på ... Eller också var hon i köket och hjälpte pigan — ty-piga skulle de ha — att iordningställa måltiden. — Ofta kunde han midt under lektionen bli att småleende sitta och stirra på dörren, som ledde till hans rum. Då lekte han, att dörren öppnades på glänt och att två stora, glänsande ögon af obestämd färg nickade menande till honom, där han satt i katedern ....

Hvarje gång, då hon gått därifrån efter att ha fått en „ny bok", sade han alltid till sig själf: nästa söndag, nästa söndag skall det ske! — Men när „nästa söndag" kom, skedde det icke. Han hade ända till det sista afgörande ögonblicket fullt klart för sig, huru han skulle säga „det", hvilka ord han skulle begagna. Men när det „afgörande" ögonblicket kom, var allt som bortblåst, och han stod där halfkväfd af sinnesrörelse, urståndsatt att få fram ett enda ord.

Men hvad gjorde det, om han uppsköt med förklaringen? Hon var ju hans i alla fall! Ja, han var så fullkomligt säker på, att hon var hans, att det be-

redde honom en viss njutning att åter och åter uppskjuta afgörandet. Han smekte henne i inbillningen: omfamnade henne, kyste hennes röda, svällande litet fuktiga läppar. Alt det där kunde han göra i verkligheten — om han ville, om han blott sade ett enda ord. Han var som en utfattig stackare, hvilken plötsligt erhåller en stor skatt, som kan förskaffa honom alla världens njutningar. Han behöfvor blott sträcka ut handen, göra en rörelse och skatten är hans. Men han uppskjuter; ty han njuter af den tanken, att han blott behöfver göra denna enkla rörelse för att nå lyckan . . . .

En söndag, då hon som vanligt kom för att afhämta „en ny bok“, observerade han, att hon bar en blixtrande juvelring på vänstra handens lillfinger. Den ringen hade han icke sett henne bära förut, och han undrade i tankarna, huru hon, en fattig flicka, kunnat förskaffa sig en så dyrbar ring; ty att den måste vara mycket dyrbar, det förstod han.

De samtalade som vanligt om likgiltiga saker, om boken, som hon erhöll o. s. v. Men under hela tiden kunde han icke taga sina blickar från ringen. Det var, som om den onde tagit plats i den blixtrande stenen och förhäxat hans ögon.

Han vardt ond. Hvad hade han med hennes ringar att göra? Fick hon icke bära ring, hon, likasom andra? Helt säkert var det en familjeklenod, som

hon fått i arf . . . eller kanske var det en skänk från någon god vän? — En skänk! — Hvem skulle skänkt henne, en fattig sömmerska, en så dyrbar ring? . . . Och en familjeklenod var den vist icke häller, ty hennes föräldrar voro ju, efter hvad han hört, ett fattigt arbetsfolk i Helsingfors . . . Tänk om han skulle fråga henne! . . . Men det vore ju höjden af löjlighet, af taktlöshet! Det vore ju att bete sig som ett nyfiket barn!

Hon räkte honom handen till afsked och ville gå. Men då öfverfölls han af riktig ångest. Det föreföll honom, som om han hölle på att förlora någonting, hvilket han nödvändigt måste ha åter, om det ock gälde hans lif. — Fröken, — stammade han blossande röd. — Han viste, att han gjorde sig ohjälpligt löjlig, men han kunde icke hjälpa det, han måste ha reda på, huru hon fått den där ringen; — ni ursäktar väl, men jag . . . jag . . . skulle be att få veta, om den där vackra ringen ni bär är en . . . en familjeklenod?

Hon rodnade lätt och gjorde en rörelse likasom för att dölja den vänstra handen i klädningens veck.

— Jaa . . . jag har fått den af min mor.

— Jasåå . . . Förlåt nu min nyfikenhet!

— Åh, jag ber! . . . Adjö!

— Adjö, adjö . . . Välkommen igen!

— Tack.

Erik kastade sig på soffan. Så han var dum ändå, ett riktigt nöt var han! Att komma fram med en dylik fråga . . . och på detta sätt. Det var ju klart, att dett skulle vara en familjeklenod; ty äfven

ett fattigt arbetsfolk kan ju ega dylika. Men han skulle förklara sig nästa söndag... säga henne alt, alt... och då äfven omtala sina misstankar... Sina miss—tan—kar! Han dröjde på ordet, likasom om han begrundat dess betydelse. Hade han värkligen hyst misstankar mot henne? Helt vist, ty hvarför skulle han eljes frågat... Och kanske hyste han ännu? — Han skrattade högt för sig själf.

Nej, nu var han fullkomligt lugn!

Han steg upp och gick i det andra rummet, därifrån han hade ett vidsträkt utsikt öfver slätten, som utbredde sig framför skolhuset. Skymningen sänkte sig redan ned likasom en förhänge. J fjärran utplånades entonigt konturerna och bortskymdes af en skärt rosenfärgad rök, som uppsteg från de på andra sidan slätten belägna bondgårdarnes skorstenar. Öfverallt var det melankoliskt stilla och lugnt.

Han stirrade på landskapet, och med ens kände han sig gripen af en tryckande känsla af ensamhet, af aflägsenhet från lifvet. Det var icke denna ensamhetskänsla, som han kände i början af sin vistelse i skolhuset, denna längtan efter lefnadsglädje. Den här liknade mer den, som sjömannen erfar, då han befinner sig i någon långt bort i världshafvets rymder belägen trakt. Han tillslöt ögonen och för hans fantasi öppnade sig en gränslös, fruktansvärd slätt, utan en enda fast punkt att hålla sig till. Och på denna slätt tykte han se sig själf vandra, sökande efter någonting som han förlorat, som han nödvändigt måste ha igen — men som han aldrig skulle finna — —

— — — — — — — — — — — —

— Nej, hvad har händt dig, eftersom du är så glad?

Holm gjorde en sväng på klacken, blickade med högtidlig min mot taket och svarade med djup basstämma.

— Fråga hvad som händt förvaltar Holm!

— Förvaltar Holm? — Hvad är det för prat!

— Prat! — Det är inte något „prat“ alls, utan rama sanningen, att jag hädanefter kallas förvaltare ... det vill säga efter ett halft år. — Allvarsamt taladt, så har patron i dag köpt den där egendomen, du vet, och utnämt mig till dess förvaltare. — Platsen tillträdes vid nyår.

— Såå. — Gratulerar! — Erik sköt undan ett häfte, som han höll på att korrigera och fattade vännens hand. — Du är lycklig, du!

— Åhja. — Holm låtsade icke märka ironin i orden. — Inte för förvaltarskapet, utan därför att jag får dubbelt större lön än förr. — Och nu skall du komma till mig i kväll på en toddy, så vi få krympa förvaltaren. Det blir inte andra än du och prästens son, studenten, du vet. — Han kom hem i går.

— Tack, — men först måste jag korrigera de här häftena.

— Huru länge?

— En halftimme.

— Godt, jag väntar.

Och Holm sökte upp åt sig en pipa, slog sig ned i soffan och njöt af sin tillvara, som om han aldrig vetat, hvad sorger vill säga.

En stunds tystnad följde.

Så steg Holm upp och började vandra oroligt fram och åter på golfvet. Litet emellan slog han med pipskaftet i väggen, i möblerna eller hvar det blott passade. Plötsligt stannade han invid Erik och lade sin hand på hans skuldra.

— Erik!

— Ja.

— Hör du, du betraktar ju mig som en vän, en värklig vän, inte sant?

— Vist. — Hur så?

— Och för en vän hyser man förtroende?

— Javist.

— Nå, då säger du väl också mig en sak: är du kär i sömmerskan?

Erik blef blossande röd. — Hvad . . . hvad menar du? — stammade han.

— Nej, nej, du skall inte missförstå mig, skyndade sig Holm att säga. — Jag är icke din rival. — Men du har en annan . . . en . . . en . . . Kort sagdt, hon är inte dig värdig!

Erik sprang upp. — Du ljuger! Du är en skurk! — skrek han likblek i ansiktet af raseri. — Du är själf kär i henne . . . och så . . . och så. — Rösten stockade sig i halsen och öfvergick till ett hest gurglande.

— Se så, se så, lugna dig nu! — Holm tog honom i kragen och trykte honom tillbaka ned på stolen. — Jag skall berätta för dig hela saken, om du bara lofvar att vara lugn som en karl — och inte missförstå mig, ifrade Holm.

Erik nickade mekaniskt.

— Ser du, då hon först kom till gården var det inte utan, att icke jag också blef litet kär i henne, och jag gick därför och gjorde mina iakttagelser. Till en början märkte jag ingenting . . . Men så en dag — nåja, jag bryr mig nu inte om att här relatera hela historien. Alt nog, jag fick det eklatantaste bevis på, att hon står i ett vist förhållande till en hög herre på gården och att denne höge herre äfven varit och sökt upp henne i Helsingfors. — Bekantskapen är således af äldre datum. —

Erik satt och stirrade rakt framför sig med stora vidgade ögon, likasom om han betraktat en punkt långt borta i fjärran. Det var eget, men han kände sig fullkomligt lugn; han förvånades själf däröfver. Det var, som om ett stycke is lagt sig öfver hans hjärta — ja, han kände tydligt dess köld i sitt bröst. Han fattade klart, hvad som händt; han kände alt ända in i dess minsta enskildhet — och dock var han lugn.

— Du kommer väl? — frågade Holm, sedan de båda en god stund suttit tysta.

— Ja, ja, jag kommer, — svarade han, likasom om han plötsligt blifvit väkt ur en djup sömn. — Han slängde de återstående okorrigerade häftena åt sidan, steg upp, tog sin hatt och käpp och följde Holm.

I Holms kammare satt prästens son, studenten, redan och väntade. Det var en lång, mager fyr med utstående abborögon och ansiktet fullt af karbunklar. Han satt grensle öfver stolen med studentmössan bak i nacken, då de inträdde.

— Jo, du är en skön värd, du, som låter din gäst sitta här och vänta i timtal med torr strupe, vände han sig till Holm.

— Den som väntar på något godt, väntar aldrig för länge, mente Holm likgiltigt.

— Här gick i jons en förbannadt vacker flicka förbi fönstret, sade studenten efter en stund; — en riktigt stilig en. — Hvem är det, Holm?

— Det var väl sömmerskan, kan jag tro, svarade Holm vårdslöst, i det han rödjade af bordet.

— Såå, — att ni håller er med en så vacker sömmerska! — Hurudan är hon annars?

— Bra, skulle jag tro.

— Bra! — Det där låter höra sig. Ska vi dra lott eller dela som bröder?

— Åh, tig nu med ditt skräfvel. — Holm stod med frånvändt ansikte, ifrigt sysselsatt med att öppna en papyrossask.

— Aj, skulle herrn händelsevis vara kär? — Hvad tror du, herr skolmästare?

Erik rykte till, som om han sett en knuten näfve framför ansiktet. Han ville svara någonting, kasta fram ett skämt, men det var honom omöjligt att få ett ord öfver läpparna. Det var, som om någon klämt honom hårdt om strupen och tillika legat tryckande tnng på hans bröst.

Studenten betraktade honom smått förvånad och ville säga något. Men i detsamma öppnades dörren och in trippade — hon med toddybrickan i handen.

— Köksan var förhindrad, sade hon likasom urskuldande, i det hon ledigt och otvunget satte brickan

på bordet. — Är det annars någonting herrarne behöfva?

— Nej, tack.

Så gick hon ut.

Studentens ögon lyste i kapp med karbunklarne, medan han litet emellan utropade: — En förbannadt vacker flicka, en förbannadt vacker flicka.

Holm såg lugn och likgiltig ut — och Erik hade stält sig vid bokhyllan, hvilken han ifrigt tyktes betrakta.

Man började brygga toddy. Detta göromål påkallade så den allmänna uppmärksamheten, att en stunds tystnad inträdde.

— Skål, gubbar!

— Skål, lycka till!

Man smackade med tungan, spädde sedan ut eller fylde i mer cognak, alt hur behofvet påkallade.

Så skålade man igen.

En angenäm värme smög sig genom kroppen, steg upp åt hufvudet och åstadkom en lätt rodnad på kinderna.

Då de kommit till hälften af andra glaset, äskade studenten ljud och höll ett tal till Holm. — Han hade deltagit i mångahanda fester, sade han, men ännu aldrig i någon sådan som denna. Det var någonting särskildt med denna fest, den firades till minne af att en person uppnått sitt lefnadsmål. Och det hade Holm gjort nu. Men han skulle ingalunda tro, att han därför uppfylt allan rättfärdighet. Nej, nu skulle han påminna sig, att han var student och börja infria de ideala fordringar, man alltid ställer på den sanne

studenten. Ty hvem är det, slutade han, som skall föra det rätta och sanna i lifvet till seger, om icke just studenten. Det är på honom mänsklighetens lycka hvilar — Holm borde ständigt minnas detta.

Holm tackade, och så brygde man sig ett nytt glas. Då man fått det utdrucket, ville studenten sjunga, men då detta förhindrades af Holm på grund af vissa „öfverlägsna“ skäl — hans rum var beläget i nedre våningen, — höll han ett tal till Erik om folkskolan och folket, som slutade med den självbekännelsen, att han velat bli bonde, torpare, dräng, eller „hvad som hälst“, men att föräldrarne icke tillåtit honom följa sin böjelse.

Kort därpå berättade han i förtroende, att han två gånger ämnat skjuta sig, men att „samma fina hvita hand, som förmått honom att sätta revolvermynningen mot pannan“, äfven i det afgörande ögonblicket förhindrat honom att fullfölja sitt beslut.

Erik sade knapt två ord under hela tiden. Han bara drack och drack glas efter glas. Det äcklade honom, hvarje gång han förde drycken till läpparna, men han gjorde våld på sig. Han kände ett oemotståndligt behof att berusa sig, att förnedra sig riktigt djupt. Men han blef icke drucken, han, som annars vid dylika tillfällen brukade vara den första att ge tapt. Han kände bara en oangenäm dåsighet i hufvudet, som kanske härledde sig lika mycket af den instängda, kvafva luften i rummet som af drickandet.

Men då han slutligen skulle stiga upp för att gå, voro fötterna tunga som blyklumpar, medan knäna icke ville bära honom. Denna tyngd spred sig med

förvånansvärd hast uppåt öfver hela kroppen, tils den ett, tu nådde hufvudet. Då kändes det, som om någon med förfärande styrka trykt ihop tinningarna. Det föreföll honom, som om ögonen skulle prässas ur sina hålor. Själfva rummet dansade rundt om, medan föremålen därinne guppade upp och ned. Så flöt alt tillsammans i ett oredigt kaos, rummet, möblerna och de både dryckesbröderna. Själf tykte han sig med fruktansvärd snabbhet föras bort genom okända rymder af något obekant, ofattligt, som höll honom stadigt trykt intill sig. Det bar af alt längre och längre i det okända, tills han slutligen förlorade medvetandet —

Då han följande morgon vaknade, hade han en förfärlig hufvudvärk. Tyngden från i går låg alt fortfarande kvar i lemmarne. På en lång stund kunde han icke öppna ögonen, och då han slutligen slog upp dem, var det, som om han blickat in i en tjock dimma. Han somnade, vaknade och somnade på nytt. Han kunda icke säga, om det var dödstyst omkring honom, eller ett bedöfvande, öronslitande larm. Det föreföll honom, som om man någonstädes i hans närhet hållit på att pumpa vattnet ur en bottenlös afgrund. Han hörde tydligt maskinens stötar och det fallande vattnets dofva brus. Han skulle så gärna stigit upp och gått ut för att få höra en mensklig röst, ett skratt, ett hundskall eller något annat lefvande ljud. Men han förmådde det icke . . . Han hade varit drucken i går — och nu måste han ligga där och lyssna — lyssna.

Han vaknade och somnade igen. Och ånyo började larmet och bruset, men nu närmare, bestämdare, skarpare. Det var så nära, så skarpt, att han icke viste säkert, om det tilldrog sig i hans hufvud eller utom honom. Han skulle så gärna velat begripa, hvad det var för slags ljud, hvaraf det egentligen härflöt; men det var omöjligt för honom att få det klart för sig, hur han än ansträngde sin hjärna. Och dock var det så nära, så pinsamt nära.

Plötsligt tystnade larmet, dog bort, och han vaknade — icke helt och hållet, utan till en ny dröm. Han tykte sig se den där ofantliga gränslösa slätten, som han såg efter hennes bortgång, och på slätten låg han själf, nu ett vanskapligt bylte, och vred sig i namnlösa smärtor under slagen af en viss hög herres hand. Och bredvid den höge herrn stod hon och hånlog, blixtrande af dyrbara juveler. Slagen träffade honom alt tätare och tätare. Han ville skrika, ropa efter hjälp, göra motstånd, men det var omöjligt. Tungan var som fastklibbad vid gommen, och han kunde icke röra ett finger. Då träffades han plötsligt af ett väldigt slag på pannan, och med detsamma var alt försvunnit. En stund ännu var han medveten om mörkret, tystnaden, tomheten och orörligheten omkring honom, men snart försvann äfven detta medvetande...

I fem dagar låg Erik fullkomligt sanslös i febern på herrgården. Under de två första dagarna yrade han och kastade sig af och an så våldsamt, att

den gamla gumman, som man engagerat till sköterska, hade all möda i världen att få honom att hållas i sängen. Småningom blef han lugnare och lugnare, och på femte dags morgonen vaknade han till fullt medvetande. Efter tre veckor var han så pass återställd, att man kunde förflytta honom till skolhuset, och efter ytterligare tre veckor var han fullkomligt frisk.

Till en början kom han icke ihåg någonting alls af det som passerat före hans insjuknande — ja, han hade till och med svårt att påminna sig sina närmaste bekantas namn. Det var, som om ett förhänge fallit ned emellan honom och det förflutna, i och med hans sjukdom.

Minnet återkom dock så småningom, men icke som af en förgången verklighet, utom som af en dröm. Han kunde utan bitterhet tänka på det förflutna och alt som stod i sammanhang därmed, ty det hade icke berört honom, hans nuvarande jag, utan någonting som var förgånget, som var begrafvet för alltid. Han log, då han tänkte på sina små strider, sin fruktlösa kamp att skapa sig åsikter. Så löjligt! Nu stod alt så tydligt för honom, som om det blifvit inbrändt i hans själ. Nu förstod han lifvet sådant det i verkligheten är — och nu trodde han sig äfven kunna lefva det.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
19 DEC. 1972
UMEÅ
x 1972/798

Pris: 1 mk. 50 p.